

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Riigiteaduste instituut

Bakalaureusetöö
Triinu Lukas

**EESTI TEATRITE RIIGIEELARVELINE RAHASTAMINE 2009.
JA 2010. AASTA LANGUSE TAUSTAL**

Juhendaja: Rein Toomla, MA

Tartu 2012

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis DSpace.

Triinu Lukas

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	4
1. EESTI TEATRITE RAHASTAMINE.....	6
1.1. Teatrite riigieelarvelise rahastamise alusdokumendid.....	6
1.2. Teatrivaldkonna rahastamise eripära.....	8
1.3. Teatrite riigieelarveline rahastamine.....	11
2. EESTI TEATRIMAASTIK KRIISIPERIOODIL 2008–2010.....	13
2.1. Ülevaade Eesti teatrite olukorrast aastatel 2008–2010.....	13
2.2. Kriisiaja kajastamine meediaväljaannetes.....	15
2.3. Artiklite toon võrdluses: 2008 ja 2009.....	19
3. KULTUURI JA TEATRITE RAHASTAMISE MAAILMA- KOGEMUS.....	23
3.1. Valitsuste motiivid kultuuri rahastamiseks.....	23
3.2. Valitsuste neli võimalust teatrite rahastamiseks	25
3.3. Eesti rahastamissüsteemi iseloom rahvusvahelises võrdluses.....	27
KOKKUVÕTE.....	31
KASUTATUD KIRJANDUS.....	34
Lisa 1. Eesti Teatriliidu avalik pöördmine 5. juunil 2008. Autori ümbertrükk.....	42
SUMMARY.....	43

SISSEJUHATUS

Vabariigi Valitsuse tegevusprogramm aastateks 2011–2015 näeb ette Eesti kultuuripoliitika põhialuste uuendamise (Vabariigi Valitsuse korralduse nr 209 lisa: kultuuripoliitika eesmärk 3a). Selleks on tuleval aastal kavas kinnitada peamiselt MTÜ Eesti Kultuuri Koja eestvedamisel koostatavad Eesti kultuuripoliitika arengusuunad aastani 2020 (Kultuuripoliitika arengusuundade koduleht). Järelikult leidub praeguses teatrisüsteemis vajakajäämisi, mida oleks tarvis muuta.

Probleemid tulevad kõige selgemini ilmsiks rasketel aegadel. Lugeses artikleid teatrite riigieelarvelise rahastamise suurima langusaasta, 2010. aasta teatrite rahastamise kohta, jääb kõlama teatritegijate kurtmine teatrite rahastajate omavolilise tegutsemise üle riigieelarve koostamisel. Käesoleva töö eesmärgiks ongi uurida, mis probleemid valitsesid Eesti teatrite riigieelarvelises rahastamises kriisiaastatel 2009 ja 2010, ning kuivõrd on õigustatud etteheited kultuuriametnike omavoli kohta teatrite rahastamisel. Lisaks soovib autor teiste Euroopa riikide kogemusi arvesse võttes välja pakkuda ideid kriisi aastatel süvenenult ilmnevate probleemide lahendamiseks, arvestades teatri erilist rolli ühiskonna võimaliku sidustajana.

On otstarbekas heita esmalt pilk Eesti teatrisüsteemile enesele. Esimeses peatükis tugineb autor teatrite riigieelarvelise rahastamise õigushierarhiistele alustele ning analüüsib neist lähtuvaid probleeme.

Et valupunktid tulevad kõige paremini esile rasketel aegadel, räägib teine peatükk Eesti teatrite rahastamisest selle langusajal. Selleks analüüsib autor eelkõige langusperioodil avaldatud teatrite huvigruppide esindajate artikleid Eesti meediaväljaannetes, eesmärgiga selgitada välja asjaomaste nägemus ja probleemipüstitus. Kolmandas peatükis asetatakse Eesti süsteem Läänes levinud teatrisüsteemide foonile. Autor positsioneerib Eesti teatrite rahastamissüsteemi leitud andmete valguses ning pakub teiste maade kogemustest lähtuvaid lahendusi selle täiendamiseks. Keskse allikana leiab peatükis kasutust Kanada kultuuriökonomik Harry Hillman-Chartrandi ning kunsti- ja kultuuriuurija Claire McCauhey liigitus erinevate maade teatrisüsteemide kohta. Peatükk annab ülevaate kultuuripoliitika ja -korralduse teoreetiku John Picki teooriast

valitsuste teatrite rahastamise motiivide kohta ning Euroopa Parlamendi 2006. aasta uuringust kunstide ja kultuuri finantseerimise kohta.

Nimetatud teooriad ja uuring on koostatud seletamaks kultuuri rahastamist üldiselt, kuid autor leidis, et need sobivad suurepäraselt kirjeldamaks ka spetsiifiliselt teatrivaldkonna praktikat.

Kuigi kaks esmalt mainitud artiklit on kirjutatud aastal 1989, ei ole nende sisuline teoreetiline väärtus kaotanud kehtivust. Neis artiklites toodud näidetes suhtus autor kriitiliselt, otsides juurde tänapäevale kohasemaid. Autor valis andmeid enamasti ajast enne ülemaailmse majanduskriisi mõju teatrite rahastamisele, sest sellega kaasnenud nähtuste uurimine oleks omaette teema.

Taustaandmestikuna kasutab autor Kultuuriministeeriumi andmestikku teatrite konsolideeritud eelarvete kohta ajavahemikul 2004–2012.

Oma tööga soovib autor täita osa tühimikust, mis valitseb kultuuri, eriti selle spetsiifiliste valdkondade uurimisel sotsiaalteadustes. Käesolev töö ei pretendeeri ammendavale teemakäsitlusele, pigem on see katseks vaadelda teatrite rahastamist Eestis kõrvaltvaataja pilguga, pakkudes välja teistsuguseid vaatenurki juba varem teadaolevaile. Edaspidi oleks huvitav süvitsi uurida näiteks teatrihuvigruppide lobitööd ning selle mõju teatrite rahastamisele või teatripoliitikale.

1. EESTI TEATRITE RAHASTAMINE

1.1. Teatrite riigieelarvelise rahastamise alusdokumendid

„Kõikumatus usus ja vankumatus tahtes kindlustada ja arendada riiki, [...], mis peab tagama eesti rahvuse ja kultuuri säilimise läbi aegade [...],“ seisab Eesti Vabariigi põhiseaduse (PS) preambulas. Nende sõnadega asetas eesti rahvas 1992. aastal kultuuri ühiskonna väärtustehierarhia ladvikusse ning võttis kohustuse seda hoida ning kaitsta.

Kultuurivaldkonna haldamise õiguspärasuse tagamiseks on loodud mitmeid spordi ja kultuuri allüksuste tegevust ja rahastamist reguleerivaid seadusi. Teatrite puhul on otseseks rahastamist fikseerivaks seaduseks etendusasutuse seadus (EAS), rahvusooper Estonia puhul eraldiseisev rahvusooperi seadus. Lisaks neile kuulub teatrite riigieelarvelise rahastamise õigusraamistikku veel hasartmängumaksu ning alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus (ATKEAS), mille kaudu on reguleeritud riigieelarveliste tulude laekumine Eesti Kultuurkapitali (reguleeritud Eesti Kultuurkapitali seaduse (KultKS) alusel) ja Hasartmängumaksu Nõukogu (reguleeritud hasartmängumaksu seaduse (HasMMS) alusel) hallatavatesse vahenditesse.

Rahastamise põhimõtted ja eesmärgid seatakse väljaspool seadusandlikku raamistikku 1998. aastal Riigikogu otsusega vastu võetud Eesti riigi kultuuripoliitika põhialustes ning Kultuuriministeeriumi arengukavades, mis arvestavad jooksvalt eesti kultuuri erinevaid arenguperioode, „on lähtepositsiooniks riigi eelarvestrateegia ja riigieelarve koostamise protsessis“ (Kultuuriministeeriumi arengukava 2011-2014: 3). Nimetatud dokumendid jäävad õigushierarhiast väljaspoole, deklaratiivsele tasemele, riik ei rakenda nende täitmata jätmisel sanktsioone, küll aga võib see kaasa tuua pahameelt valdkonna sees¹.

Seega on teatritel mitmeid rahastusallikaid ning samuti mitu erinevat dokumenti, millest rahastamisel juhinduda. Kuigi etendusasutuse seadus on neist otsustusjõulisem, on see etendusasutuste eelarve ja finantseerimise peatüki osas aegunud – seadus sätestab, et riiklikku tegevustoetust jagatakse üheaastase tegevustoetusena (Eesti Teatri Agentuur

¹Näiteks nimetab Ingo Normet ajalehes Postimees lubadust käibemaksumäära 15% tõusu kompenseerida sigaduseks, samas konstateerides, et poliitikuid ei tohi uskuda (Ratt 2010).

2010: 33), mis on välja toodud etenduse või kontserdi külastaja toetusena ning mille määramise aluseks on Kultuuriministeeriumi poolt tellitav külastajate arv ja uute lavastuste või kontserdikavade arv ning nende teenindamiseks tehtavad kulutused, mis tulenevad töötajate tasustamisest ja vara haldamisest (EAS, §16, lg 1), tegelikult aga on juba alates 2004. aastast (Reidolv 2011: 10) etendusasutuste tegevustoetuse määramisel käibel tööjõu- ja halduskulu osalise katmise süsteem (Riigikontroll 2010: 11). Selleks on Eesti Teatrilidu, Eesti Etendusasutuste Liidu ja Kultuuriministeeriumi koostöös (Eesti Teatri Agentuur 2010: 33) vastu võetud AITA-de ehk arvestuslike inimtööaastate kokkuleppeline süsteem, mis pole kehtestatud ühegi õigusaktiga ega kajastu ka riigieelarves (Riigikontroll 2010: 11). AITA-de jagamise mõõdikuks on uuslavastuste arv, etenduste arv ja publiku hulk (kultuurikomisjoni istungi protokoll nr 24, 2007) ning ühiku väärtus „peaks võimaldama ühe inimese poolt tehtava töömahu rahastamist ühe kalendriaasta vältel kas palga maksmise või teenuste ostmise näol“ (Eesti Teatri Agentuur 2010: 33).

Asjaolu, et AITA-de süsteem pole seadusega sätestatud, vähendab rahastamise läbipaistvust, sest „kuigi põhimõtteliselt peaks AITA süsteem väljendama seda, kui palju riik teatrit n-ö tööd ehk etendusi tellib, siis tegelikkuses kujuneb toetussumma riigieelarve võimaluste kohaselt ja AITA on lihtsalt arvestusühikuks raha jaotamisel teatrite vahel. AITA-de arv teatrites lepitakse kokku etendusasutustele riigieelarvest toetuse kavandamiseks ja jagamiseks moodustatud komisjonis,“ (Riigikontroll 2010: 12) viitas probleemile Riigikontroll oma 2010. aasta aruandes „Kultuuriministeeriumi, Eesti Kultuurkapitali ja Hasartmängumaksu Nõukogu toetused kontsert- ja etendustegevusele“. Teatrihuvigrupil jääb keerulistel aegadel üle viidata vaid lubadustele.

AITA-de ja nende määra seadustamine etendusasutuse seaduses, mida teatrilased ühendused on aastaid üritanud saavutada (näiteks Viiding 2008; Kultuurikomisjoni istungi protokoll nr 24), välistaks rahastamise ebastabiilsuse ning fikseeriks teatrite töötajate palgad, mille madal väärtus ei jõua praegu kõrgharidusega töötajate keskmise palgaga sammu pidada (Kultuurikomisjoni istungi protokoll nr 24, 2007).

Kuigi teoreetiliselt on AITA-de süsteem teatricula spetsialistide ja Kultuuriministeeriumi poolt välja töötatud ja peaks vähendama teatrite sõltuvust majandusseisust ja riigi

kultuuripoliitikast, mis oli probleemiks etendusasutuse seaduses sätestatud süsteemi järgimisel, on ka AITA-de süsteem ilma seadusjõuta ebastabiilne.

Riigikontroll juhtis aruandes tähelepanu veel asjaolule, et teatrite rahastamise muudab läbipaistmatuks rahastamisallikate mitmekesisus ja iseloom, millest järgnevalt juttu tuleb².

1.2. Teatrivaldkonna rahastamise eripära

Lisaks eelmainitud teatrite rahastamissüsteemi läbipaistmatule, deklaratiivsel tasandil paiknevale lahendusele seisneb loomevaldkonna spetsiifika selles, et kunsti on keeruline suruda tulemuspõhisesse raamistikku (Šmutov 2010), riigi rahakotist teenitav toetus peab aga tuginema konkreetsetele kriteeriumitele, mille etendusasutuse seadus (ja praeguseks seaduses veel kajastamata AITA-de süsteem) laias laastus paika paneb. Seda paradoksaalset olukorda tasandab 1994. aastal vastu võetud Eesti Kultuurkapitali seadus, mis sätestab Eesti Kultuurkapitali ülesandeiks kultuuri- ja spordi toetamise (KultKS, §2) alkoholi-, tubaka- (suurusjärgus 3,5% laekunud alkoholi- ja tubakaaktsiisist (ATKEAS, §29, lg 2)) ja hasartmängumaksust (suurusjärgus 46% kavandatavast laekumisest, millest 63% on mõeldud kultuuriehitistele (HasMMS §7, lg 2), kultuurkapitali heaks tehtavatest varalistest annetustest ja pärandustest, kultuurkapitali vara paigutamisest saadavast tulust, muust majandustegevusest saadavast tulust ja muudest laekumistest (KultKS, §4). Ühena Kultuurkapitali sihtkapitalidest on seaduses sätestatud ka näitekunst (samas, §10).

Eesti Kultuurkapital tegutseb omaette avalik-õigusliku juriidilise isikuna (samas, §1, lg 1) ja organisatsioonilt projektipõhiselt taotletava raha jaotamine ei sõltu otseselt Riigikogust ega valitsusest, vaid selle jaoks moodustatud eri nõukogu otsustest (samas, §11), mille esimeheks on küll kultuuriminister ja liikmeiks üks Rahandus- ja üks Kultuuriministeeriumi esindaja, kuid nendele lisaks iga kaheksa sihtkapitali esindajad (samas, §11). Sihtkapitali kuulub seitse vastaval kultuurialal tegutsevat inimest (samas, §14, lg 1) – selleks, et esindada võimalikult mitmekülgseid vaateid (Visnap 2010: 13).

² Vt pt 1.2 „Teatrite rahastamise eripära“.

Sihtkapitalide käsutuses on 75% Eesti Kultuurkapitali aastatulust (KultKS §4¹, lg 75). Lisaks tegutsevad viiest kultuurivaldkonnas tegutsevast inimesest koosnevad maakondlikud ekspertgrupid, kes jagavad oma maakonna käsutusse eraldatud raha (samas, §10¹) (25% Eesti Kultuurkapitali aastatulust (samas, §4¹, lg 75)).

Järelikult reguleerivad Eesti Kultuurkapitali tööd eri valdkondade esindajad ja spetsialistid. See võimaldab teatritele, kes tihti riikliku rahastamispoliitika tõttu kommertsprojekte toodavad (Siimer 2009: 12), süvakultuuri väärtustest lähtuva lisaraha allika, mis jagab aktsiiside laekumisest, mitte riigieelarvest ja seda ümbritsevast debatist sõltuvat rahahulka.

Teine riigieelarvest sõltumatum teatrite rahastamisallikas on Hasartmängumaksu Nõukogu, mille vahendeiks on hasartmängumaksu seaduses sätestatult 37,4% hasartmängumaksu kavandatavatest laekumistest. Summast 4% on mõeldud kultuuriprojektide rahastamiseks. (HasMMS, §7, lg 2.) Nõukogu liikmeskonda kuulub üheksa poliitiliselt aktiivset liiget (Hasartmängumaksu Nõukogu koduleht, a). Nõukogust finantseeringu saamiseks esitatakse taotlused kas Kultuuri-, Haridus- ja Teadus- või Sotsiaalministeeriumile, kes annavad kogutud taotluste kohta arvamuse ja edastavad need siis nõukogule otsustamiseks (Hasartmängumaksu Nõukogu koduleht, b).

Kahe eelmainitud toetusallika võrdluseks on 2008. aastal Eesti Kultuurkapitalilt näitekunsti finantseerimiseks kogunenud ligi 23 miljonit krooni (1,47 milj. eurot) ning Hasartmängumaksu Nõukogult teatriprojektidele suunatud ligi 700 tuhat krooni (44,7 tuh. eurot) (Riigikontroll 2010: 9).

Erinevate rahastamisallikate tõttu on teatrite rahastamine Riigikontrolli hinnangul läbipaistmatu – ei ole teada, kui palju raha eraldatakse teatritele tegelikult (samas: 2). Samas tekib teatritegijatel võimalus raha mitmelt poolt taotleda ja kui üks taotlus tagasi lükatakse, on lootust abi saada teisest. Just asjatundjatest koosnev Eesti Kultuurkapital lisab teatrite rahastamissüsteemi teatava professionaalse „žürii“ ja hinnatavuse, millest kultuuripoliitikas üldiselt puudust tuntakse, samal ajal kui ministeeriumi esindajad ja Riigikogu kultuuri väärtuspõhisesse hindamisse süveneda ei jõua. Et rahastamise

eesmärgid on nii Kultuuriministeeriumil, Hasartmängumaksu Nõukogul ja Eesti Kultuurikapitalil seatud üldsõnaliselt (samas: 2), siis on võimalik toetust küsida väga erinevate projektide jaoks.

Autori arvates on olukorras, kus eksisteerivad erinevad rahastamisallikad, kuid teatrite rahastamisel puudub seaduslik alus, oma soovide saavutamisel nende seaduslikkusele toetumise asemel oluliseks vahendiks huvigruppide aktiivne tegutsemine oma huvide kaitsel.

Poliitikateadlane Andrew Heywood on pakkunud välja viisid, kuidas huvigrupid saavad otsustusmehhanisme survestada, kasutades erinevaid taktikaid ja kanaleid. Põhiliseks kanaliks võib olla bürokraatia-aparaat, mida enamasti kasutavad suured majanduslikud ning funktsionaalsed grupid (näiteks tööandjate ühendus). Teiseks võivad huvigrupid soovitud läheneda toetudes kohtutele ning legislatiivsetele argumentidele. Seda võimalust kasutavad näiteks inimõigusaktivistid. Kolmandaks esineb poliitiliste parteide kasutamist enda soovide jõusse surumiseks, mille korral huvigrupid rahastavad näiteks parteide kampaaniaid, oodates vastuteeneid. Neljas võimalus, mida kasutavad rahvusülesed valitsustevälised organisatsioonid, on oma organisatsioonide positsioonide tugevdamine rahvusvahelises suhtluses (*Greenpeace*).

Teatrite huvigruppide seisukohast võiks enim huvi pakkuda järgmised kaks kanalit. Huvigrupid võivad tegutseda kasutades massimeediat ja avalikke arvamusküsitlusi, mille läbi õhutatakse inimesi erineva raskusastmega meeleavalduste avaldamisele, et läbi nende poliitikat survestada. Kuigi järgnevalt näeme, et teatrite huvigrupid on oma arvamuse väljendamiseks majanduslanguse tingimustes aktiivselt kasutanud meediakanaleid, ei küüni Eesti teatrihuvigrupp oma väikese liikmeskonnaga ühiskonnas laialdast rahulolematust põhjustama. (Heywood 2007: 304-307)

Lihtsustamaks huvide rakendumist on võimalik kasutada kanalina parlamenti, mille raames tegutsemise vahendiks on lobitöö (Heywood 2007: 305). Lobitöö kasutamine tähendab ühiste huvide alusel koondunud grupi ehk huvigrupi otsese sideme loomist poliitikakujundajatega, et argumenteerimise või veenmise käigus (Heywood 2007: 305) suruda läbi huvigrupi soove avalike hüvede jaotamise osas (Danziger 1991: 177).

Eesti teatrite riigieelarvelise rahastamise seisukohalt on lobismi vahend võrreldes teiste mainitutega tõhusam, sest nagu eelnevast nägime võtavad konkreetseid teatrite

rahastamise otsuseid vastu valitsuse esindajad, kuid riigieelarve koostamise lõppsõna jääb siiski parlamendi ütelda.

1.3. Teatrite riigieelarveline rahastamine

Põhiliseks riigieelarvest toetust saavate teatrite finantseerijaks on Kultuuriministeerium, mille toetus teatri- ja muusikavaldkonnale moodustas 2008. aastal pea 90% kolme rahastamisallika (Kultuuriministeeriumi, Eesti Kultuurkapitali ja Hasartmängumaksu Nõukogu) koondtoetust (Nõmm 2010: 7) ja 2010. aastal 67,6% teatrite summaarsest kogutulust (Eesti Teatri Agentuur 2010: 35). Kultuuriministeeriumi kaudu jagatakse kolme liiki toetusi: tegevustoetust, projektipõhist toetust ja toetust kinnisvara hooldamiseks ja parendamiseks (samas: 33). Tegevustoetus moodustab nimetatuid suurima määra. 2010. aasta seisuga oli riigieelarvest laekunud toetus, mida võivad taotleda kõik etenduskunstiga tegelevad asutused, keskmiselt 66,8% teatrite tegevustoetustest (European Parliament 2006: 14).

2010. aasta Eesti teatristatistika kohaselt sai Eestis tegevustoetust üks avalik-õiguslik teater (Rahvusooper Estonia), neli riigiteatrit (Vanemuine, Eesti Nuku- ja Noorsooteater, Endla Teater, Teater NO99)³, kolm kohaliku omavalitsuse asutusena tegutsevat teatrit (Kuressaare Linnateater, Tallinna Linnateater, Võru Linnateater), neli riigi või riigi osalusel asutatud sihtasutust (Eesti Draamateater, Rakvere Teater, Ugala Teater, Vene Teater), kümme mittetulunduslikku erateatrit (Ilmarine, Theatrum, VAT Teater, Von Krahli Teater, Nargen Opera, Eesti Teatri Festival, Emajõe Suveteater, R.A.A.A.M., Tuuleveski, Vana Baskini Teater) ja kaks tantsuagentuuri (Kanuti Gildi SAAL, Sõltumatu Tantsu Ühendus) (Eesti Teatri Agentuur 2010: 4).

Riigi hallatavatel teatritel on riigi toetus suurem - 2010. aasta näitel kattis riigitoetus 63,41% riigiteatrite kogutuludest, samas kui munitsipaalteatrid said riigieelarvest 37,91% ja eraõiguslikud 46,84% (samas: 36).

³ Kultuuriminister sai 26. jaanuaril 2012 volituse Sihtasutuse Endla Teater asutamiseks (Volituse andmine Sihtasutuse Endla Teater asutamiseks). Kultuuriministeeriumi arengukava järgi on 2013. aastaks kõik riigiteatrid kujundatud ümber sihtasutusteks. - Kultuuriministeeriumi arengukava 2011-2014, lk 35.

Etendusasetuse seaduses nimetatud korras on etendusasetuste kulude katteallikaiks pääsmete müügist tulev tulu, põhitegevusega kaasnevast ja seda toetavast majandustegevusest saadav tulu, laekumised sihtfondidest- ja kapitalidest, annetused ja muud kulud, toetus valla- või linnaeelarvest ning toetus riigieelarvest (EAS, §15).

Kultuuriministeeriumi tegevust riigieelarvest teatritele toetuste kavandamiseks ja jaotamiseks kureerib kultuuriministeeriumi teatrinõunik, kelle tööülesannete hulka kuulub kontakti pidamine teatrilal tegutsevate loomeliitude ja kutseühingutega (Kultuuriministeeriumi koduleht). Valdkonda süvitsi analüüsiv teatrinõunik aitab kujundada ja vormistab ministeeriumi seisukoha teatripoliitika suhtes (samal, a). Teatritele riigieelarves toetuste kavandamise ja jaotamise koordineerimiseks moodustab kultuuriminister aga spetsiaalse komisjoni (EAS, §17).

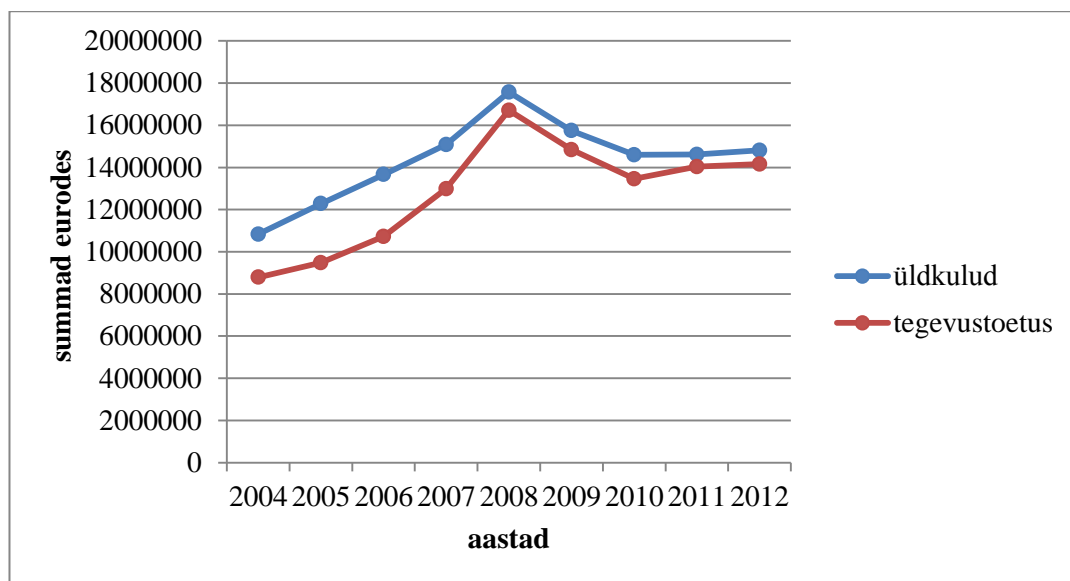
Toetuse saamiseks esitavad teatrid Kultuuriministeeriumile kirjaliku taotluse ja selle lisad (samal, §18). Taotlus antakse moodustatud komisjonile hinnata, kes seejärel teeb kultuuriministrile ettepaneku edasiseks tegutsemiseks (samal, §19, lg 1). Lõpliku otsuse toetussummade taotlemise ja rahastamise kohta teeb komisjoni seisukohti arvesse võttes minister (samal, §19, lg 2). Kultuuriministeerium koostab taotlusi arvesse võttes oma valitsusala eelarve projekti, mille esitab Rahandusministeeriumile (RES, §10, lg 8), kes pärast läbirääkimisi (RES, §12) koostab riigieelarve eelnõu, esitades selle koos seletuskirjaga Vabariigi Valitsusele (samal, §14, lg 1). Vabariigi Valitsus omakorda esitab eelnõu pärast läbivaatamist (samal, §15) Riigikogule (samal, §16), kes arutab seda kolmel lugemisel (RKKTS, §120, lg 1). Kolme lugemise vahepealsel ajal analüüsib eelnõu Riigikogu rahanduskomisjon. Riigikogu ratifitseerib lõpliku riigieelarve ja kinnitab selle täitmise aruande (PS, §65).

Et nii suur enamus teatritele riigieelarvest eraldatavast rahahulgast läheb tegevustoetuseks ehk enamasti teatritöötajate palkadeks, siis selle summa drastiline vähenemine muudab teatrite toimimise väga keeruliseks.

2. EESTI TEATRIMAASTIK KRIISIPERIOODIL 2008-2010

2.1. Ülevaade Eesti teatrite olukorrast aastatel 2008-2010

Vaadeldud perioodi (aastad 2004–2012) tõsisem langus teatrite toetuses riigieelarvest toimus 2009. ja 2010. aasta riigieelarvetes, mis enam-vähem langeb kokku ülemaailmse majanduskriisiga aastatel 2007–2009 (Eesti Panga koduleht). Riigieelarvelise rahastamise langus sel perioodil on esitatud järgnevas joonises.

Joonis 1. Teatrite rahastamine Eesti riigieelarvetest aastatel 2004-2012

Allikas: Kultuuriministeerium

Tabelist nähtub, et perioodil 2008–2010 langes teatritele eraldatavate vahendite üldsumma Kultuuriministeeriumi konsolideerimata eelarves 2009. aastal võrreldes 2008. aastaga 10,4% ning 2010. aastal võrreldes 2009. aastaga 7,3%.

Langusperioodil esitati üks selgemini sõnastatud huvigruppide seisukoht - Eesti Teatriliidu avalik pöördumine 5. juunil 2008 Eesti Vabariigi Peaminister Andrus Ansipi, Eesti Vabariigi Valitsuse, Eesti Vabariigi Riigikogu ja Eesti kultuuriavalikkuse poole (Lisa 1). Kiri annab hea ülevaate teatrimaastikul toimunust. Selles avaldab Eesti Teatriliidu juhatus (eesotsas juhatuse esimehe Rein Ojaga) protesti kultuurivaldkonna

riigieelarvest rahastamise drastilise vähendamise pärast 2009. aasta riigieelarve planeerimisel. „Drastiline vähenemine“ tähendas lisaks eelnevalt välja toodud andmestikule Eesti Draamateatri juht Rein Oja väitel, et reaalselt oli riigi tegevustoetus (koos kinnisvaratoetusega 2010. aastal võrreldes 2008. aastaga vähenenud ligi 22% ning kuna halduskulud on pigem tõusnud, on toetus etendustegevustele langenud üle 25%, millele lisandus piletitulult 15% kõrgem käibemaks (Sirp 2010). Meedias räägiti 30-protsendilisest teatrite rahalise tulu vähenemisest (Leitmaa 2009). Nagu kirjas tõdetud, tähendab riigipoolse toetuse vähenemine teatritele kas koondamisi, teatrite sulgemist või nende tegevuse kokkutõmbamist, „mis ohustab otseselt teatrite tegevuse järjepidevust“. Viimane kõlab nagu ähvardus, aga nüüdseks teadaolevate andmete valguses oli hiljutise majanduskriisi ajal tegemist tõepoolest teatritele väga raske perioodiga. Seda näitavad ehk kõige täpsemalt intervjuud teatrijuhtidega ajalehes Sirp pärast suuremat kriisi 2010. aasta alguses (Sirp 2010). Küsitletud teatritel (Eesti Draamateater, Endla teater, rahvusoper Estonia, Kuressaare Linnateater, Tallinna Linnateater, Teater NO99, Ugala teater, Vanemuise teater, Variuse teater, VAT-teater, Vene Draamateater, Von Krahli teater, Eesti Nuku- ja Noorsooteater, Rakvere teater) on teatrijuhtide jutu järgi riiklik toetus vähenenud kõigil pea veerandi võrra ning teatritel tuli ette koosseisu koondamisi, palgakärpeid ning suur oli surve teha odavamaid lavastusi (samas). Teater NO99 toonane juht Kaarel Oja võtab 2010. aasta alguse olukorra kokku järgmiselt: „Sellistes tingimustes jätkusuutlikult toimida pole enam võimalik ja kolmandat kriisiaastat nii vastu ei pea. Eks lõppkokkuvõttes on see ikkagi riigi ja ühiskonna otsustada, kas oma kultuuri hoida või see pood kinni panna.“ (samas.) „Toetudes peaminister Andrus Ansipi ajakirjanduses avaldatud väitele, et riigieelarve ei vähene, vaid ainult pidurdub selle kasv, on üllatav, et just kultuurivaldkonnas on planeeritud riigitoetuse nii suur vähendamine“ (Lisa 1). Ka see mure leiab kinnitust juba asjaoluga, et kultuuri osakaal riigieelarves püsis 2004.-2008. aastatel 3,2%, viimastel aastatel on see aga vähenenud 2,5%-ni (Kultuuriministeeriumi arengukava: 5). Teatrilidu kirjas kutsutakse „Vabariigi Valitsust 2009. aasta riigieelarve eelnõu koostamisel kinni pidama varasematest kokkulepetest kultuuri- ja haridustöötajate palga alammäära tõstmiseks“. Siin vihjatakse sellele, et 1990. aastate keskpaigast kuni 2007. aastani oli kõigis valitsuskoalitsiooni lepinguis sõnastatud haridus- ja kultuuritöötajate võrdse palgatõusu vajadus, kuid viimastel aastatel on kultuuritöötajate palgad oluliselt

langenud, samas kui haridustöötajate palk jäi majanduskriisi ajal enam-vähem püsima (XII Riigikogu stenogramm).

Debatid, tihti teatri huvigruppide esindajate osalusega, toimusid kultuurikomisjonis ja ka Riigikogu täiskogu istungitel 2004.–2011. aasta perioodil enamasti muudel rahastamist, eriti kultuurivaldkondade käibemaksumäära tõusu puudutavatel teemadel, mis näitab, et ei huvigruppide- ega poliitikute poolne initsiatiiv teatrite rahastamise konkreetsetest otsustest laiemale diskussioonile riigikogu tasandil ei küüni⁴. Autor näeb ametliku teatrite rahastamise temaatika mitteavalikku diskussiooni probleemina, sest selle avalik, opositsiooni ja koalitsiooni ning Riigikogu erinevate üksuste (erakonnad, komisjonid) poolne läbiarutamine võib teha kergemaks ning kiiremaks mõnede valupunktide, näiteks seaduses fikseerimata AITA-de seadustamise. Siiski oli kättesaadav üks põhjalikumaid teatrite rahastamist puudutavaid protokolle - Riigikogu kultuurikomisjoni protokoll 6. novembrist 2007, teemaks teatrite rahastamise süsteem ja selle kitsaskohad ning külalisteks Eesti Teatriliidu ning Eesti Etendusasutuste Liidu esindajad (Kultuurikomisjoni istungi protokoll nr 24). Teatrite rahastamissüsteem ja etendusasutuse seadust puudutavad küsimused olid kohtumisel käibemaksumäära kõrval samuti oluliseks teemadeks.

2.2. Kriisiaja kajastamine meediaväljaannetes

Huvigruppide seisukohad erinevates, ka teatrite riigipoolset rahastamist puudutavates küsimustes on enim kajastatud meedias.

Rääkides teatrite rahastamise langusest 2009. ja 2010. aasta riigieelarvetes, ei saa kõrvale jätta asjaolu, et samal ajal tõsteti käibemaksumäära, mis kärpis teatrite tulusid veelgi.

Käibemaksu tõusu otsustas valitsus, trotsides 21. novembril 2008 ajalehes Sirp avaldatud Eesti teatrite ja festivalide esindajate avalikku pöördumist (Disainiöö, Eesti

⁴ Autor töötas läbi aastate 1997–2011 kõik kättesaadavad Riigikogu kultuurikomisjoni protokollid ning Riigikogu stenogrammid ning nende lisad istungite kohta, mis teatrite huvigruppide esindajate aktiivsel osalusel leidsid aset väga harva (v.a Rahvusooper Estonia), kui Jaak Alliku, väga aktiivse teatrite huvigrupi eest seisja ning pikaajalise Riigikogu kultuurikomisjoni liikme tegevus välja arvestada.

Draamateater jt 2008), mis võttis kokku asjaosaliste hirmud seoses maksu tõusuga. Olulisim neist oli küsimus, kas teatrikülastaja jaksab enam pileteid osta (Visnap 2008). Siiski võeti käibemaksuseaduse muutmise seadus vastu, kuid kultuuriministeerium lubas toetada teatrikunsti- ja kontserdiorganisatsioone lisanduva 15 miljoni krooniga, mis kompenseerivat 13-protsendilise käibemaksumäära muutuse (Niitra 2008; Kaldoja 2008b; Kaldoja 2008d). Suusõnaliselt lubatud kompensatsioon jäi raskete majanduslike olude tõttu sisuliselt tulemata – seda tehti 50% ulatuses ainult 2009. aasta eelarves (Raudsepp 2011).

2009., tegelikult ka 2010. aasta eelarve valupunkte teatrite jaoks kirjeldab Eesti Teatriliidu peakoosoleku otsus (Viiding 2008). Seal nõutakse selgelt teatritöötajatele lubatud palgatõusu ja rõhutatakse, et Vabariigi Valitsuse tegevus kultuurtöötajatele lubatud palgatõusuks on läinud otseselt vastuollu „Eesti Vabariigi kultuuripoliitika põhialustega“, kus on sätestatud kultuurtöötajate õigus saada väärilist ja kvalifikatsioonile vastavat palka ning et kõrgharidusega erialast tööd tegeva kultuurtöötaja töötasu ei tohiks olla madalam riigi keskmisest palgast (2008. aastal moodustas kõrgharidusega kultuurtöötaja miinimumpalk 63,8% riigi keskmisest palgast (samas). Samuti rõhutatakse otsuses kultuuri marginaliseerumise fakti: samal ajal kui riigieelarve tõusis (autor: enne kahe negatiivse lisaeelarve vastuvõtmist) 9,3%, langesid kultuuritoetused riigieelarves 16%. Dokumendis protesteeritakse ka käibemaksumäära tõusu vastu, „mis ei tugine Euroopa Komisjoni soovitustele, on vastupidine valdava enamiku Euroopa Liidu liikmesriikide tegevuspraktikale ning on otseses vastuolus Riigikogu poolt vastuvõetud „Eesti riigi kultuuripoliitika põhialustega“, kus on sätestatud, et käibemaksuseaduse muutmisel lähtutakse vajadusest diferentseerida alandamise suunas käibemaksu sotsiaalselt olulistele teenustele ja kaupadele, mille hulka kuuluvad ka kultuurialased teenused ja kaubad.

Otsuses tuuakse välja mõned edasised käitumismustrid. Kõigepealt pöördub Eesti Teatriliit Teenistujate Ametiliitude Keskorganisatsiooni (TALO) poole üleskutsega olla oma tegevuses solidaarne kultuurtöötajate palgakasvu nõudmisega ja teiseks Kultuurtöötajate Ametiliitude poole ettepanekuga ühiselt kavandada ning läbi viia laialdane protestiaktatsioonide kampaania nii üleriigilise kui ka rahvusvahelise tähelepanu ja solidaarsuse saavutamiseks eesti kultuurtöötajate palganõudmiste suhtes, juhul kui

palgakasvu nõuet ei rahuldata. Otsusega tehakse ettepanek Eesti Etendusasutuste Liidule ja Kultuuriministeeriumile töötada ühiselt välja ja kinnitada teatritöötajate palgamaatriks, „mis määraks teatritöötajate erinevate kutsealagruppide minimaalpalgad ning võtta see alates 2010. aastast aluseks AITA-de süsteemi diferentseerimisel ja palgaläbirääkimistel nii Vabariigi Valitsusega kui ka teatrisiseselt“. (samas.)

Nende süüdistuste taustal, mis viitavad „Eesti Vabariigi kultuuripoliitika põhialuste“ mittetäitmisele, on viimane ettepanek kaalukas. Nimelt olukorras, kus ainukeseks teatrite rahastamist puudutavateks dokumentideks on rahastamise seisukohast vanunud etendusasutuse seadus, deklaratiivse ja kokkuleppelise jõuga Eesti Vabariigi kultuuripoliitika põhialused ning Kultuuriministeeriumi tegevuskavad, ei saa teatritöötajad, nagu eelnevalt juba mainitud, tugineda fikseeritud rahastamissüsteemile ega tuua Vabariigi Valitsuse ebapiisava rahastamise korral seaduslikke argumente, juriidilise staatuse täpseid määranguid.

Filmikriitik- ja produtsent Tiina Lokk väitis 2009. aasta alguses, et kultuuri rahaasjad enam hullemaks minna ei saa (Ratt 2009). Tal polnud õigus. Kui 2010. aasta kriisieelarves kultuurilt, kaasa arvatud teatritelt teiste valdkondadega võrreldes palju rohkem kärbiti (Lokk 2009), oli selge, et kultuuri peetakse marginaalseks valdkonnaks ja selle vastu hakkasid ka kultuurinimesed häälekamalt protesti avaldama. Võrreldes parimate aastate 4% toetusega riigieelarvest, oli nende kahel aastal kultuuri toetus langenud 2,5% peale (Tarand 2010). Selles osas kritiseeriti eriti kultuuriministri suutmatust oma valdkonna eest võidelda, samas kui eelarve koostamisel tõstatas väljastpoolt vaid küsimus (ajalehe Sirp peatoimetaja Kaarel Tarand tsiteerib siin toimetaja Mikk Salu) „kuidas kultuuri eelarvest maha saada?“ (samas).

Kui alguses lepidi teatrite vahel kokku solidaarsuses – kõigilt, nii väike- kui ka suurtelt teatritelt kärbiti võrdselt (Kübar 2009c) – , siis 2009. aasta jooksul sai selgeks, et nii edasi minna ei saa, sest paljud teatrid läheksid pankrotti (Simson 2009).

Enamasti 2010. aasta eelarvest rääkides sigineb artiklitesse võrreldes aasta varasemaga rohkem kriisitundlikkust ja negatiivsust, samuti tugevaid kriitikanote, teinekord irooniatki kultuuriministeeriumi tegevuse suhtes. Nõutakse selgeid kultuuripoliitilisi otsuseid (samas) ja järsult tuleb kõne alla kultuuriministri suutmatust oma valdkonna eest seista. Sõna võeti häälekamalt ja mitme teksti kandev mõte oli, et Eesti-sugune

väikeriik ei saa endale lubada niivõrd marginaalset kultuuripoliitikat (Kaljuvee 2009), eriti ebapädevalt käituva kultuuriministri näol, kes sisuliselt valdkonda ei süüvi (Kalmus 2009; Tarand 2009a). Oldi seisukohal, et aeg eeldab kultuuripoliitilisi otsuseid (Simson 2009) ja kultuuriministeeriumi konkreetseid tegevusplaanide teatritele (Kalmus 2009).

Kultuuriminister saab 2009. aasta augustis ajalehes Sirp võimaluse neile süüdistustele vastulauseks, kuid kasutab seda Kaarel Tarandi sõnul „ainult kerge pinnavirvenduse“, mitte analüüsi, oma tegevuse põhjendusena (Tarand 2009b). Tarandi väitel, kes kõige jõulisemalt kritiseeris Laine Jänese tegevust kultuuriministrina, läheb ministri tegevus põhiseadusega vastuollu, mida toetab fakt, et kriisi ajal ei kehtinud enam üksi 2007. aasta valimislubadus (samas).

Ajakirjanduses käis tihti läbi küsimus, kuidas teatrid kriisiaastatel hakkama saavad. Kõige levinum praktika oli piletihinna tõus, mida juba 2008. aastal kasutasid mitmed teatrid (Kübar 2008c). Enne 2008. aasta negatiivset eelarvet, mil kärbe arvati olevat teatritele võrdne 10% riigieelarvest, ei hakatud massiliselt teatrite meeskondi koondama (samas), pärast järgnevaid kärpeid tuli teha ka koondamisotsuseid (Kübar 2009d).

Teatrite puhul on kasutusel erisugused vahendid, mis kergendavad tõenäoliselt ka väiksematest kärbetest tingitud mõju. Mustema stsenaariumi puhul tuleb palku vähendada ja mingist hetkest alates koondama hakata, kuid on võimalik näiteks ka tööaega, uuslavastuste arvu või lavastuskulusid vähendada. 2008. aastal olid teatrijuhid optimistlikud, nende teguviisid mõneski suhtes erinesid: näiteks nentis Draamateatri juht 2008. aastal fakti, et Draamateater vähendab uuslavastuste arvu ning suvelavastuste toimumine seisab kahtluse all (Kübar 2008c); Ugala plaaniks oli lavastuskulude vähendamine; Nuku- ja Noorsooteater, mille riiklik toetus oli alla 50%, panustas aga hoopis uute töökohtade loomisele ja europrojektidelt tulenevatele rahadele (Visnap 2008). Rakvere Teater oli siiski juba kriisi alguses sunnitud läbi viia koondamisi (Kübar 2009d).

2009. aasta riigitoetuste osas räägiti mõnegi teatri puhul juba kriitilisest piirist. Tõnu Lensmendi sõnul oli sel ajal väga piiri peal Vene Teater, Rakvere teater, Nuku- ja Noorsooteater, Endla, Ugala ning Vanemuise teater (samas).

Teatrite teguviisid erinesid ka 2009. aastal mitmel moel: kui enamik teatreid plaanis säästuajal uuslavastuste arvu ja tööaega vähendada, siis näiteks Vanemuine kavandas

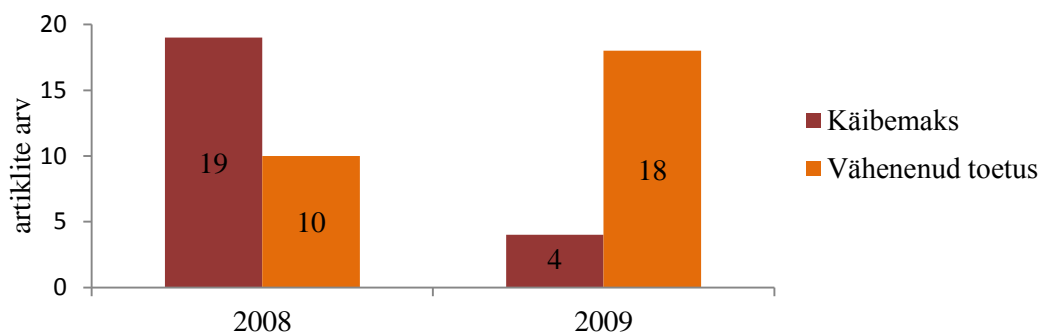
hoopis osalist Tallinnasse kolimist ning lubas publikule senisest rohkem uusi etendusi. Tallinna Linnateatri otsus oli 2009. sügisel mitte ühtki uuslavastust lavale tuua ning teater oli sunnitud kokku hoidma kõikvõimalikelt tuludelt (Rudi 2009) ning koosseisu koondama (Kübar 2009d). Teater NO99 ei saanud 10-liikmelises grupis koondamisi lubada, kuid kokku hoidma oldi sunnitud kõigelt võimalikult (samas). Teatrid võitlesid publiku hulga säilimise eest ning publikumenu hoidmiseks mitmete repertuaar kommertsialiseerus, nii et õigustatult tekkis küsimus, „kas kommerts suretab eesti teatri?“ (Siimer 2009).

Konkreetsed argumendid, mis kaalukamates tekstides rahastamise ebaõiglusele viidates välja toodi, toetusid „Eesti Vabariigi kultuuripoliitika põhialustele“ ja ministri antud lubadustele (näiteks kultuuritöötajate palgatõusule või käibemaksumäära tõusu kompenseerimisele), samuti kultuuriministri tegevuse vastuolulisele minekule põhiseadusega.

2.3. Artiklite toon võrdluses: 2008 ja 2009

2009. ja 2010. aasta eelarveid puudutavaid artikleid lugedes torkab silma, et 2008. aastal (debatt riigieelarvete üle toimub enamasti enne uue aasta algust) 2009. aasta eelarvest rääkides võeti toetuste langust vastu pigem kui kriisifakti, võimendatud käibemaksumäära tõusuga, 2009. aastal ehk 2010. aasta eelarve tõi aga pettumuse kultuuripoliitikas või lausa selle puudumises ja kultuuriministri kompetentsuses enda haldusala eest seisa.

2008. aastal räägiti ülekaalukalt käibemaksudest, samas kui 2009. aastal oli temaatika kallutatud majanduskriisi ning teatrite toetuste vähenemise poole, mida visualiseerib järgnev tabel.

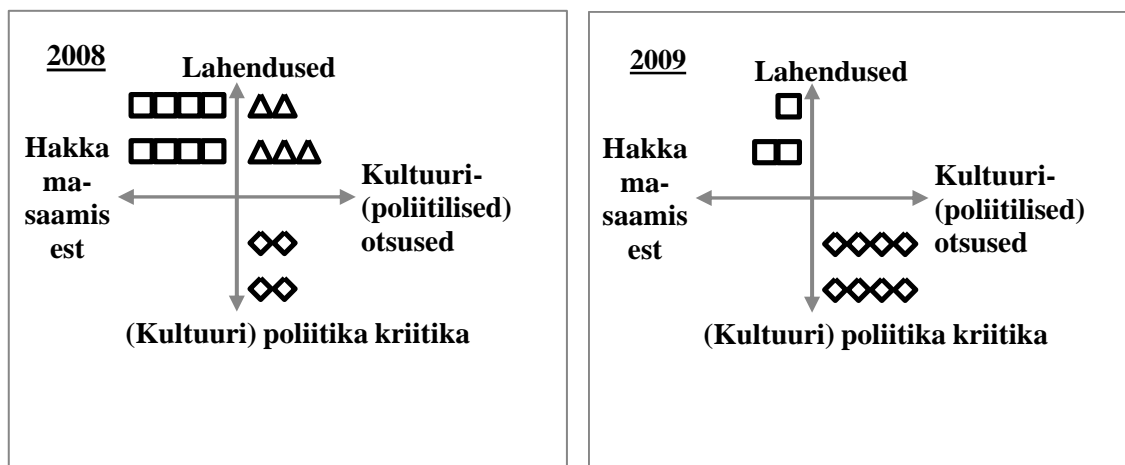
Joonis 2⁵. Artiklite põhiteemade (käibemaks vs vähenenud toetus) võrdlus

Nähtub, et majanduskriisi mõju hakatakse rohkem teadvustama 2009. aasta artiklites. Asjaolu, et esimesel aastal räägiti eriti palju käibemaksust, võib seletada see, et kuna kärped olid väiksemad kui järgmisel aastal ning ka majanduslanguse mõju teatritele polnud veel nii kibe, siis võeti majanduslangust mingi piirini paratamatusena. Teatritegijaid ärritas käibemaksumäära tõus, mida peeti pikemas perspektiivis jätkusuutlikule majandamisele ohtlikuks.

Teisel kriisiaastal, kui jõuab kohale kultuurieelarve laialdase rahastamise vähenemise šokk ning juba on võetud vastu kaks negatiivset lisaeelarvet, on jõuliselt tähelepanu keskpunktis teatrite riigieelarveline rahastamine. Seda võib mingil määral võimendada ka meediaväljaannete iseloom, mille kohaselt ühte teemat liiga palju käsitleda ei ole tulus.

Artiklite sisu ja nendes toimunud muutuste selgitamiseks pakkus autor välja järgmised graafikud (Joonis 3).

⁵ Graafik 1 andmestik. 2008. aastal mainisid käibemaksumäära tõusu järgmised artiklid: Allik 2008, Arujärv 2008, Disainiöö, Eesti Draamateater jt 2008, Kaldoja 2008a, Kaldoja 2008b, Kaldoja 2008c, Kaldoja 2008d, Kallas 2008, Kase 2008, Kübar 2008a, Kübar 2008c, Mutt 2008, Niitra 2008, Rakvere Teatri töötajad 2008, Viiding 2008, Vilgats 2008, Visnap 2008a, Visnap 2008b, Visnap 2008c; 2008. aastal mainisid teatrite toetuste vähenemist järgmised artiklid: Juhtkiri 2008, Kallas 2008, Kübar 2008b, Kübar 2008b, Laasik 2008, Viiding 2008, Vilgats 2008, Visnap 2008b, Visnap 2008c, Visnap 2008d; 2009. aastal mainisid käibemaksumäära tõusu järgmised artiklid: Kalmus 2009, Maasalu 2009, Ratt 2009, Visnap 2009; 2009. aastal mainisid toetuste vähenemist järgmised artiklid: Jänes 2009, Kaljuvee 2009, Kalmus 2009, Kübar 2009b, Kübar 2009c, Kübar 2009d, Kübar 2009d, Leitmaa 2009, Loka 2009, Maasalu 2009, Ratt 2009, Rudi 2009, Siimer 2009, Simson 2009, Tarand 2009a, Tarand 2009b, Tarand 2009c, Visnap 2009.

Joonis 3.⁶ 2008. ja 2009. aasta artiklite sisu võrdlus

Graafikute teljed viitavad artiklites koondunud arvamustele kriisi ja selle lahendamise kohta.

Märksõna *lahendused* all on artiklid, milles pakutakse välja teatritegijate või kirjutajate omapoolseid lahendusi kriisist välja tulemiseks. Samuti võib see koondada seletusi, miks mingi otsus on olnud vale või võib tulevikus selleks osutuda. Artiklite tonaalsus liigub seinast seina, kuid neid ühendab see, et veel on juttu võimalikest ümberkorraldustest või kokkuhoiust.

Püsttelje teises otsas asetsevad aga artiklid, milles leitakse, et teatrite raske olukord on süvenenud ministeeriumi, ministri ebaadekvaatsuse või üldise poliitilise maastiku tegevuse või tegematajätmise tõttu. Artiklid võivad ka ettevaatavalt otsuseid kritiseerida, kriitikaga samal ajal lahendusi pakkudes.

Horisontaaltelje märksõna *hakkamasaamisest* liidab ühte artikleid sellest, kuidas teatrid on kriisi üleelamiseks tegutsenud või plaanivad seda teha (näiteks koondamised, uuslavastuste arvu piiramine). Nagu *lahendusteski* on siin artikleid, milles tegijad avaldavad pessimistlikumaid ja optimistlikumaid arvamusi selle kohta, kuidas kriisi üle elatakse.

⁶ Graafik 2 andmestik. 2008□: Kaldoja 2008b, Kallas 2008, Kübar 2008b, Kübar 2008c, Laasik 2008, Niitra 2008, Viiding 2008, Visnap 2008d; 2008◇: Allik 2008, Arujärv 2008, Disainiöö, Eesti Draamateater jt 2008, Juhtkiri 2008; 2008△: Kübar 2008b (Jaak Alliku kommentaar), Mutt 2008, Viiding 2008, Visnap 2008b, Visnap 2008c. 2009□: Kübar 2009c, Kübar 2009d, Rudi 2009; 2009◇: Kaljuvee 2009, Kalmus 2009, Loka 2009, Simson 2009, Tarand 2009a, Tarand 2009b, Tarand 2009c, Visnap 2009.

Telje teises pooles nõutakse konkreetsete kultuuripoliitiliste otsuste vastuvõtmist. Ilmneb teatud fataalsus stiilis, et „meil ei ole enam vahendeid kriisi üleelamiseks välja pakkuda, nüüd peavad kultuuripoliitika üle otsustajad konkreetseid meetmeid vastu võtma“. Siia võivad liigituda ka artiklid, mis lihtsalt viitavad kultuuripoliitilistele otsustele (näiteks käibemaksumäära tõus).

Oluline on märkida, et autor kasutas ka artikleid, kus oli vastavaid aspekte ainult mainitud ning mõned artiklid liigitusid mitmesse kohta. Suure osa artiklitest, enamasti uudised, kus ainult nenditi käibemaksu tõusu või teatrite majandusliku surutise fakti ja mis ei sisaldanud teatri huvigrupi arvamusi, oli autor sunnitud eelnevast andmestikust välja jätma, arvestades nende sobimatust antud formaati.

Kahe aasta võrdluses ei esine esmapilgul suuri erinevusi peale selle, et 2008. aastaga võrreldes muutub pilt 2009. aasta tabelis mustvalgemaks. Kahe joonise proportsioonid ei ole võrdsed, mis näitab juba esmapilgul sisuliste erinevuste olemasolu.

Tekste süvitsi lugedes on aastate vahel märgata ka sisulisi erinevusi. Kui 2008. aastal kandsid artiklid jaos *lahendused – hakkamasaamisest* positiivsemat sisu, kirjeldades teatrite meetmeid, mis kriisiolukorras juba vastu võetud või vastuvõtmisel, siis 2009. aastaks oli nende toon muutunud – kuigi räägiti edasisest tulevikust, siis enamasti kumas läbi, et hakkama saadakse suurte ohvrite hinnaga ning mitte lõputult.

Näha on, kuidas sektoris *lahendused – kultuuripoliitilised otsused* 2008. aastal esinevad seletavad või asjatundlikke lahendusi välja pakkuvad artiklid nihkuvad 2009. aastal sektorisse *kultuuripoliitilised otsused – kultuuripoliitika kriitika* ning asenduvad sõnavõttudega ministri või poliitikute ebapädevatest otsustest või kultuuripoliitika puudumisest üldse. Eelmise aastaga võrreldes valitseb 2009. aastal rohkem negatiivne käegälöömismeeleolu.

3. KULTUURI JA TEATRITE RAHASTAMISE MAAILMA-KOGEMUS

Eelnevast näeme, et ühiskonnas toimub pidev debatt ka kultuuri ning teatrite probleemide üle ja eriti ilmneb see kriiside ajal. Rahastamisdiskussioon saab võimalikuks juba selle tõttu, et maailmas tuntakse erinevaid rahastamissüsteeme ning iga riik valib endale neist võimalikult sobiva. Ka debattides ja meedias rõhutakse tihti teiste maade praktikale (Reidolv 2011: 10–11).

Üldiselt liigub arenenud maailm selle poole, et keskvoim kultuuripoliitikasse võimalikult vähe sekkuks (Pick 2008: 9), kuigi kultuuri puhul peab arvestama, et see on tihti vahendiks laiemate poliitiliste või sotsiaalsete sihtide saavutamisel ning keskvoimul võib aeg-ajalt tekkida soov kultuuri taas rohkem ise suunata. Näiteks 1990.aastatel oli paljudes Euroopa maades just tugevama rahvustunde tekitamiseks suund tsentraliseeritud teatrisüsteemi poole (Nygaard 2002: 21).

3.1. Valitsuste motiivid kultuuri rahastamiseks

Keskvoimu vähendamise püüdlustest hoolimata toetab suurt osa kultuurist riik ja ka teatreid rahastatakse enamasti riiklikult, sest äriilmas pole teatrid eriti atraktiivsed, ka sponsorluse osakaal jääb nende puhul väikeseks.

Valitsuste tegevusele kultuuri rahastamiseks on võimalik lisaks ärilistele kaalutlustele leida erinevaid motiive. Professor John Pick on pakkunud välja järgnevad kaheksa, mida autor üritab võimalusel Eesti kogemusega siduda.

1. Rahvusliku hiilguse motiiv seisneb selles, et kunstiprojekte tuleb toetada, sest need avaldavad rahvusvahelist mõju (Pick 2008: 9–10). Eestis võiks antud ajendi näiteks välja tuua programmi kultuuripealinn Tallinn 2011 raames toimunud suurte teatritegude nagu Põhuteatri ja POT-festivali esmakordse toimumise.
2. Ahvatluse ja tasu motiiv võib olla rahastamise põhjuseks näiteks ühiskondliku planeerimise olukorras, kus valitsus soovib mõne uue piirkonna inimestele

atraktiivseks muuta (samas: 10–12). Motiiv põhjendaks näiteks Jõhvi kontserdimaja ehituse ning selle aktiivse tegutsemise soodustamise Ida-Virumaal.

3. Majanduslike või ühiskondlike raskuste ajal kasutatakse kultuuri rahastamiseks teinekord platseebo motiivi, mida loodetakse vaigistavat teisitimõtlejaid, leevendavat rahulolematust ja panevat inimesi mõtlema muule kui raskele olevikule (samas: 12). Kui kriisi ajal kultuuri Eestis enesestmõistetavalt kärbiti, siis ei olnud see Lääne-Euroopas alati nii. Rahastamist juhtis mõnelgi pool platseebo motiiv: paljudes riikides jagati arvamust, et kultuur motiveerib raskeid aegu üle elama ning toetust sellele hoopis tõsteti (Karulin 2011).
4. Hariduslikku motiivi võivad valitsused kasutada enese vaadete kinnistamiseks kunsti kaudu, rahva „harimiseks“ (Pick 2008: 13–15).
5. Teinekord annavad valitsused välja seadusi, et tagada kõigile elanikele võrdsed võimalused ligipääsuks mingile rahvakultuuri osale (samas: 15–16).
6. Vahel rahastatakse hoopis vähemusrühmade kunstiprogramme, et kompenseerida näiteks halvemat positsiooni ühiskonnas (samas: 16–17). Siia sobiks Eesti näitena Vene Teatri rõhutatult suur ja vähemtulus rahastamine (Tarand 2009c).
7. Äriline kunsti rahastamise motiiv viitab sellele, et rahastatakse pigem kasumlikku kunsti (Pick 2008: 17–21). Siia alla võiks sobida Eesti teatrite rahastamise poliitika majanduslanguse ajal. Nimelt käis diskussioon selle ümber, kas kärpida kõigilt teatritelt üht moodi või jätta väiketeatrid toetusest üldse ilma (Kübar 2008b).
8. Korra ja kontrolli motiivis peitub mõte, et valitsus küll toetab kultuuri, kuid üritab siiski toetustele pigem piiranguid seada (Pick 2008: 21–22). Näitena sobiks siia kogu senine Eesti valitsuse tegevus teatrite rahastamisel juba seetõttu, et valitsuse toetuse suurus sõltub teatud tingimuste täitmisest.

Konkreetselt, kindlasti mingil määral lihtsustatud loetelu kaitseks rõhutab Pick, et valitsused tegutsevad erinevates situatsioonides erinevatest mudelitest lähtuvalt (samas: 9). Nende motiivide kasutamine ei näita Eesti kultuuripoliitika üldise pildi kohta suurt midagi, sest riikliku rahastamise ajendid vahelduvad pidevalt kõigis riikides, nende kaudu saab seletada ühekordseid aktsioone.

3.2. Valitsuste neli võimalust teatrite rahastamiseks

Eelmainitud olid konkreetsed rahastamismotiivid, mida riigid oma kultuuri rahastamise poliitikas kasutavad, kuidas aga rahastamissüsteemi tööle panna, otsustab iga riik ise. Harry Hillman-Chartrand ja Claire McCauhey pakuvad välja neli üldist arenenud maailmas levinud praktikat kunstide riiklikuks toetamiseks. Praktikas need muidu küllaltki vastandlikud kunsti rahastamise vormid tihti kombineeruvad (Hillman-Chartrand, McCauhey 2008: 164).

Esiteks tuuakse välja hõlbustajariik, mis rahastab kauneid kunste kogumata jäetud maksude ehk annetuste pealt saadavate maksusoodustuste kaudu. Riigi sihiks selle poliitika rakendamisel on edendada kultuuri mitmekesisust. Hõlbustamist rakendades toetab riik pigem loovat protsessi, mille, tõsi küll, määrab ära annetajate ja sponsorite maitse, mitte mingit kindlat kunstitüüpi või -stiili. (samas: 159–160.)

Sellise süsteemi parimaks näiteks oleksid Ameerika Ühendriigid, kus kehtibki niinimetatud kunstifilantroopia süsteem (Gioia 2007: v) ja suure osa riiklikest kunstitoetustest moodustavad maksukulud (Hillman-Chartrand, McCauhey 2008: 160). See on võimalik, sest Ameerikas on ka kultuuri rahastamisel tugev kolmas sektor (Wyszomirski 2008: 78). Riik jagab vastavusgrante (täiendavat toetust mõne teise finantseerija, käesoleval juhul sponsorite rahale) (Schuster 2008: 129), et julgustada eratoetusi. Vastavusgrandid moodustavad siiski väga väikese osa investeeringutest, isegi USA-s (samas: 147). Peamine panus on omatuludel. Ühendriikide süsteem kombineerib osariikide-, riigi- ja kohalike omavalitsuste toetused eraannetuste ning piletituluga. 2004. aastal moodustas Ameerikas 44% kogu kultuuri tuludest asutuste omatulu, ülejäänud moodustasid toetused (enamasti erasektorilt). Võrdluseks, et ainult 13% kunstitoetustest tuli avalikult sektorilt ning ainult 1% sellest otse keskvalitsuselt. (Gioia 2007: v.)

Eesti teatrite rahastamises on sponsorluse osakaal väike (Eesti Teatri Agentuur 2010: 36), seega ei ole põhjust rääkida Ameerika mudelist.

Teiseks rahastajatüübiks on eestkostjariik, millega haakub küünraprintsiip ehk osapoolte sõltumatuse põhimõte (poliitikas võimude lahusus) (Hillman-Chartrand, McCauhey

2008: 154). Kunste rahastatakse läbi küünraprintsiibil töötavate kunstinõukogude ehk nõukogude, mis saavad raha küll riigi tegevuse kaudu, kuid organiseerivad ametnikest sõltumatult endale eraldatud raha jaotamist kunstide vahel, lähtudes valdkonnaspetsialistide ehk kunstnike nõuannetest. Eestkostjariik on vastuvõtlik muutustele kunstivaldkondades ja seega kunstiteadlik, toetab loomingulist protsessi sihiga kutselise kunsti väärtuse parandamisele. (samas: 160–161.) Kunstivaldkondade rahastamine sellist tüüpi riigis sõltub nii omatuludest, eraannetajate maitsest kui ka küünraprintsiibil tegutsevate kunstinõukogude käest saadud grantidest (samas: 160).

Peamiseks näiteks siinkohal sobib Suurbritannia süsteem, kus toetusi jaotavad erinevad kunstikogud. Süsteem näeb ette, et Riigisekretär määrab ressursid valitsusvälistele avalikele asutustele (*Non-Departmental Publik Bodies*), mis jaotavad need taotlejate vahel. Seega, valitsus küll rahastab kultuuri, kuid küünrakauguselt, erinevate institutsioonide kaudu. (European Parliament 2006: 14.)

Põhiline nõukogu, mis kunstide rahastamist koordineerib, on Inglismaal Inglise Kunstinõukogu (*Arts Council England*), mida rahastavad nii valitsus kui ka hasartmängumaks. Konkreetselt etenduskunstide rahastamine baseerub rohkem omatuludel kui toetustel (Reidolv 2011: 11) ja rohkem kohalike omavalitsuste kui keskvõimu kuludel (European Parliament 2006: 28).

Eesti Kultuurkapital esindab eestkostjariigi märki Eesti teatrite rahastamise süsteemis.

Kolmandana nimetavad autorid arhitektiiki, mis rahastab kauneid kunste kultuuriministeeriumi kaudu. See tähendab, et kunsti puudutavaid grandioosuseid teevad bürokraadid. Arhitektiigi vorm soosib pigem kogukondlikke, publikuenamuse poolt heakskiidetavaid kui kunstimeisterlikest väärtusest lähtuvaid grante. Kunstnikul on oluline kuuluda kunstnike ühingusse, mis tagab talle teatava rahalise kindlustatuse. Riik rahastab selles süsteemis kunsti väga suurel määral oma rahakotist, mis tähendab, et omatulu ja eraannetused mängivad kunstiettevõtte rahastamisel marginaalset rolli. (Hillman-Chartrand, McCauhey 2008: 161–162.)

Näiteks Prantsusmaal ja Hollandis jagab enamikku kultuurile minevast toetusest vastavalt Kultuuri- ja Kommunikatsiooniministeerium ning Hariduse-, Kultuuri- ja Teadusministeerium (European Parliament 2006: 11–12). Prantsusmaa on olnud näide kunstisektori laialdasest tsentraliseeritusest, kuid viimasel neljakümnel aastal on

kohalike võimude toetus ja kohustused suurenenud märkimisväärselt (Compendium 2008). Itaaliaski rahastab riik teatreid üle 50% (European Parliament 2006: 20).

Selliste ülevalt-alla, riigi märkimisväärsel osalusel tegutsevate rahastamissüsteemide puhul eksisteerib alati risk, et süsteem on läbipaistmatu ning jätab ruumi lobitööks või riigi ülemääraseks sekkumiseks (samas: 14).

Eesti kuulub samuti arhitektriikide hulka, sest peamine toetus kultuurile ja teatritele tuleb Kultuuriministeeriumilt.

Euroopas on aru saadud riigi peaaegu totaalse rahastamise erinevatest puudujääkidest ning süsteemid on hakanud end avama uutele, kolmanda sektori rahaallikatele (samas: 7).

Viimaks toovad autorid välja insenerriigi tüübi. Tegemist on riigiga, kus rahastamisotsuseid teevad poliitilised komissarid, kes järgivad, et rahastatav kunst oleks kooskõlas parteipoliitika, mitte kvaliteedistandarditega, ja allutatud parteilistele sihtidele. Kunst ja kunstiasutused kuuluvad täielikult riigile ning parteilistesse kunstnike liitudesse kuulumine määrab kunstniku staatuse. (Hillman-Chartrand, McCauhey 2008: 162–164.)

Inseneri roll huvitab peamiselt totalitaristlikke riike, kes suunavad kultuuri läbi masse, kuid ka paljudele Lääne valitsustele meeldib aeg-ajalt vastu võtta kasumlikkuse soovist tingitud otsuseid stiilis: „Kui ära ei tasu, tapa maha“ (samas: 163).

Kunagine NSVL on selgeks näiteks täielikult tsentraliseeritud ja riigi poolt normeeritud kultuuri rahastamismudelist. Tänapäeval on väga tugevalt tsentraliseeritud Hiina teatrisüsteem, kus kommunistlikule riigile kohaselt, koordineerib valitsus otseselt teatrite tegevust (Brandon).

3.3. Eesti rahastamissüsteemi iseloom rahvusvahelises võrdluses

Eesti kultuuripoliitika selgitamiseks on lisaks Picki, Hillman-Chartrandi ja McCauhey teooriatele väärtuslik Euroopa Parlamendi uuring, mis on erinevaid riike lahterdanud nende kultuuripoliitiliste prioriteetide järgi (European Parliament 2006: 7). Järgnevalt lisan uuringus välja toodud tabeli (Tabel 1).

Tabel 1⁷. Kultuuripoliitika prioriteetidid

POLIITIKA PRIORITEET	RIIGID
Kunstivabadus	Austria, Bulgaaria, Itaalia, Taani, Tšehhi
Pluralism	Austria, Hispaania, Holland, Iirimaa, Kreeka, Leedu, Portugal, Prantsusmaa, Rumeenia, Saksamaa, Sloveenia, Taani
Kunsti kvaliteet	Austria, Belgia, Kreeka, Rootsi, Taani, Ühendkuningriik (Inglismaa, Šotimaa, Wales)
Loovus – Innovatsioon	Austria, Belgia (kõik kogukonnad), Eesti, Iirimaa, Itaalia, Kreeka, Luksemburg, Läti, Rumeenia, Sloveenia, Soome, Tšehhi, Ühendkuningriigid (Šotimaa, Wales)
Identiteet	Austria, Belgia (Saksa kogukond), Eesti, Iirimaa, Kreeka, Tšehhi, Luksemburg, Läti, Rumeenia, Saksamaa, Sloveenia, Ungari, Ühendkuningriigid (Šotimaa, Wales)
Rahvusvahelisustamine	Austria, Belgia (Prantsuse kogukond), Bulgaaria, Eesti, Itaalia, Kreeka, Küpros, Luksemburg, Poola, Portugal, Prantsusmaa, Saksamaa, Soome, Ungari
Kunstnike toetamine	Austria, Belgia (Prantsuse kogukond), Iirimaa, Luksemburg, Malta, Rootsi, Saksamaa, Soome,
Digitaliseerimine	Austria, Iirimaa, Luksemburg, Prantsusmaa
Administratiivorganisatsiooni ümberkorraldamine	Austria, Belgia, Bulgaaria, Hispaania, Holland, Iirimaa, Leedu, Luksemburg, Läti, Poola, Prantsusmaa, Saksamaa, Soome
Detsentraliseerimine	Austria, Bulgaaria, Küpros, Luksemburg, Läti, Malta, Poola, Portugal, Prantsusmaa, Slovakkia, Soome, Taani, Ühendkuningriigid (Wales)
Haridus	Hispaania, Iirimaa, Itaalia, Luksemburg, Läti, Poola, Prantsusmaa, Sloveenia, Ühendkuningriigid (Šotimaa, Põhja-Iirimaa).
Osalus (sotsiaalne fookus)	Austria, Belgia (prantsuse, flaami kogukonnad), Eesti, Hispaania, Holland, Iirimaa, Kreeka, Küpros, Leedu, Luksemburg, Läti, Poola, Prantsusmaa, Saksamaa, Sloveenia, Taani, Ungari, Ühendkuningriigid (kõik)
Kultuuri äriiline efekt	Austria, Holland, Ungari, Ühendkuningriigid (Inglismaa, Põhja-Iirimaa)
Kultuuripärand	Belgia (kõik), Hispaania, Iirimaa, Itaalia, Kreeka, Küpros, Leedu, Luksemburg, Malta, Poola, Portugal,

⁷ Allikad: Kui pole teisiti öeldud, viitavad andmed Euroopa Nõukogu rahvuslikele kultuuri profiilidele (ERICarts 2006). Küpros: Euroopa Nõukogu 2004; Tšehhi: Culturelink 2000; Taani: Kultuuriministeerium 2002; Prantsusmaa: Kultuuri- ja Kommunikatsiooniministeerium 2005; Luksemburg: Haridus-, Kõrgharidus- ja Teadusministeerium 2004; Malta: Euroopa Nõukogu 2002; Rumeenia: Kultuuri- ja Religiooniministeerium, Kultuuriuuringute keskus (eelseisev); Slovakkia: euroopa Nõukogu 2003.

	Prantsusmaa, Slovakkia, Tšehhi, Ungari, Ühendkuningriigid (Šotimaa)
Muutused seadustes	Belgia (kõik), Bulgaaria, Iirimaa, Prantsusmaa, Saksamaa
Mittetulundusliku- ja/või ärisektori kaasamine	Bulgaaria, Hispaania, Holland, Iirimaa, Luksemburg, Malta, Saksamaa, Slovakkia, Sloveenia
Loomemajandus	Austria, Belgia (kõik), Eesti, Hispaania, Iirimaa, Itaalia, Luksemburg, Poola, Portugal, Prantsusmaa, Rootsi, Soome, Ühendkuningriigid (kõik)

Allikas: European Parliament 2006, lk 8.

Kuigi riikide endi püstitatud prioriteedid ei hõlma tervet nende kultuuripoliitiliste tegevuste spektrit, annavad nad siiski võimaluse mõista poliitikate ning rahastamise suunda ja laiemat kultuuripoliitilist eesmärgistatust.

Välja toodud 17 prioriteedi hulgast on Eesti omaks võtnud viis: uuendusliku loovuse, identiteediloomelise, rahvusvahelise tegevuse, sotsiaalse osaluse ning loomemajanduse toetamise. Kõrvale on jäetud näiteks kunstivabaduse, pluralismi, kunsti kvaliteedi, kunstnike toetamise ning detsentraliseerimise eelistamine. Samuti võib märgata, et loetelu jääb Eesti puhul alla mitmele teisele riigile, näiteks Austriale, kus prioriteete on püstitatud 13, Prantsusmaale, kus 10, Suurbritanniale, kus 9.

Asjaolu, et Eesti puhul on suhteliselt vähe printsiipe, mis määravad kultuuri rahastamise, ja need 5 printsiipi kuuluvad ka teiste riikide enimmimetatute hulka, samuti see, et Eestis ei ole omaks võetud näiteks kunstivabaduse, pluralismi ja kunsti kvaliteedi printsiipi, võib viidata sellele, et Eesti riiklik kultuuripoliitika ei ole veel, arhitektiigile kohaselt, seadnud eesmärgiks kunsti sisulist väärtustamist. Mingil määral tasandab seda Eesti Kultuurkapitali panus.

Kultuuriministeeriumi ja -ministri tegevuse laialdane kriitika, eriti 2009. aasta huvigruppide artiklites, ning kultuuri marginaliseerumine (rahastuspoliitikas) näitavad, et arhitektiigi kõrval võiks Eestis süvendada hõlbustaja- ning eestkostja-riigi tunnuseid, esimest sponsorluse osakaalu tõusu, teist Eesti Kultuurkapitali taolise kunstiväärtustest lähtuva rahastamisallika osa suurendamisega teatrite rahastamises. Siis ei omandaks kultuuripoliitika tegijate mõnikord esinev võhiklikkus või valitsuse poolt väheoluliseks tunnistamine teatrite tegevusele nii suurt rolli nagu puhtkujulise arhitektiigi süsteemis.

Eesti teatrite rahastamise süsteem on suuresti eeskujuks seadnud Soome mudeli, mis kasutab samuti AITA-sid (Soomes HTV ehk *henkilötyövuosi*), kuid seda riikliku finantseerimise seaduses fikseeritud kujul (Holopainen 2011). Eesti edasise tegevuse oluliseks suunanäitajaks võiks olla asjaolu, et enne HTV-de seadustamist seisis nende väärtus ja arv samuti tegelikest arenguvajadustest suuresti tagapool (samas). Teine AITA-de seadustamist toetav aspekt viitab olnud majanduslangusele – HTV väärtuste tõus päästis teatrid majanduskriisi aastatel suurematest kahjudest (samas).

Intervjuus ajalehele Sirp rõhutas Soome Teatrite Liidu tegevdirektor (2011. aasta seisuga) Matti A. Holopainen intensiivse lobitöö vajadust selliste otsuste vastuvõtmiseks (samas). Ühe punktina teatrihuvigruppide sõnumi levitamisest Soomes toob Holopainen välja, et parlamendis käiva riigieelarve arutelu käigus otsitakse võimalusi oma seisukohtade tutvustamiseks (samas) – suundumus, mis Eesti teatritegijate hulgas autori seisukohalt üldse populaarne ei ole.

KOKKUVÕTE

Käesolev bakalaureusetöö käsitles Eesti teatrite riigieelarvelist rahastamist selle 2009. ja 2010. aastal toimunud suure languse taustal. Autor püüdis tööga vastata küsimustele, mis probleemid teatrite rahastamises vaadeldud perioodil esile kerkisid ning kuidas neid võiks lahendada, vastates samal ajal jaatavalt töö ajendiks olnud küsimusele, kas teatrite rahastamine riigieelarvest vaadeldud perioodil sõltub kultuuriametnike omavolist.

Järjest rohkem teemat uurides ning analüüsides tuli esile terve hulk valupunkte.

Teatrite rahastamise õigushierarhilist raamistikku uurides tuli välja, et see jääb suhteliselt õhukeseks, piirdudes vanunud rahastamise peatükiga etendusasutuse seaduses ning põhiseadusega. Rahastamise põhimõtted ning eesmärgid on sätestatud deklaratiivsele tasandile jäävate allikate kaudu, millel seadusjõudu ei ole. Eriti just vaadeldud kriisiperioodil tegi see aspekt teatritegijate elu keeruliseks, sest selle asemel, et ebaõiglasena tunduva rahastamise üle seaduses viidata, jäi neil üle tugineda vaid otsustajate lubadustele, mida kriisi ajal pidevalt murti, deklaratiivsele tasandile jäävatele dokumenditele ning üldsõnalisele põhiseadusele. Kultuuri rahastamise üle otsustavate ametnike ja poliitikute kalduvus oma sõna murdmisele on esimene näide kultuuri üle otsustajate omavolilisest käitumisest kultuuri rahastamise korraldamises. Probleemi oleks võimalik lahendada teatrite rahastamise seaduslikku raamistikku tugevdades, et teatrite huvigrupil oleks garantii ebaõiglaste rahastamisotsuste korral.

Teise probleemina tõstatus AITA-dega seonduv. AITA-d peaksid väljendama seda, kui palju riik teatritelt etendusi tellib, ning selle kaudu teatritele etenduste väljaandmiseks piisava toetuse määra. Eestis on AITA-d aga seaduslikul tasandil fikseerimata, mis viib taaskord näiteni kultuuri rahastamise üle otsustajate omavolilise käitumise võimalustest, AITA-de suuruse kujunemisest „riigieelarve võimaluste kohaselt“, mida kriisi ajal laialdaselt ka kasutati. Fikseeritud AITA-de süsteemi puhul, näiteks Soomes ei esine võimalust süsteemi lihtsalt ignoreerida ja teatritegijatele vähem palku maksta.

Kolmandaks ilmnas, et Eesti oma kultuuripoliitika rahastamissüsteemiga kuulub Euroopas levinud arhitekttriikide hulka. Kultuuriministeeriumi ülekaalukas roll teatrite

rahastamises kujutab aga ohtu, et süsteem on läbipaistmatu ning jätab ruumi lobitööks või riigi ülemääraseks sekkumiseks. Liigsest tsentraliseeritusest tulenevaid probleeme võiks pehmenendada, avades teatrite rahastamise Ameerika ning järjest rohkem ka Euroopa eeskujul kolmanda sektori rahaallikatele nagu on kombeks hõlbustajariigi puhul. Arhitektiirgi vorm soosib kunstide rahastamist pigem kvantitatiivsest, „enamuse soovidest“ lähtuvast aspektist, jättes otsustamisel kõrvale kultuuri kvaliteedihinnangu. Allikas, mis võiks seda arhitektiiriga kaasnevat probleemi lahendada, on Eesti süsteemis juba olemas. Selleks on Eesti Kultuurkapital, mille spetsialistidest koosnev otsustamismehhanism eeldab teatrite rahastamist süvakultuuri väärtustest lähtuvalt. Et kultuurkapital hõlbustajariigi näitena Eesti teatrite rahastamissüsteemis saaks avaldada rohkem väärtkultuuri soosivat mõju, tuleks tema osakaalu teatrite rahastamises suurendada.

Teatrihuvigruppide lobitöö, milleks arhitektiirgi süsteem ruumi jätab, oleks teatrite huve silmas pidades positiivse mõjuga, kuid eesti teatrihuvigruppide spetsiifika väljendub selles, et oma seisukohti avaldatakse meelsamini meedia vahendusel kui otseselt rahastamise üle otsustavas seadusandlikkus kogus. Et teatrite huvigrupid pretendeerivad vaid väikesele osale ühiskonna avalikest hüvedest, ei tähendaks nende edukas rahastamist hõlbustav lobitöö teiste huvigruppide suhtes erilist ebaõiglust.

Teatritesindajate kriisiperioodil ajakirjanduses esitatud arvamused avaldustest selgus kultuuri ning teatrite marginaliseerumise fakt. Seda ilmetas kultuuritoetuste osakaalu vähenemine riigieelarves võrreldes teiste valdkondadega. Arvamustest ilmnes kultuuri muude valdkondadega võrreldes marginaalse rolli tunnetamine, mis süvenes teatrite rahastamise kriisi süvenemisega ja mille üheks soodustavaks asjaoluks peeti kultuuri rahastamise üle otsustajate ebaadekvaatset käitumist ja oma valdkonna eest vähest seismist ning kultuuriministrite valiku vähest põhjendatust mitmete teiste ministrite üle käivate suurte diskussioonide kõrval valitsuse moodustamise korral. Lahenduseks oleks siinkohal küll ainult kultuuri enese positsiooni tugevnemine ühiskonnas, millele aitaks kindlasti kaasa tugevate kultuuriministrite valimine kultuurivaldkonna eesotsa.

Teatritele avaldavad mainitud probleemid võimendatult suurt negatiivset mõju, sest väga suur enamus teatritele riigieelarvest eraldatavast rahahulgast läheb tegevustoetuseks, mis tähendab enamasti teatritöötajate palku. Selle summa drastiline vähenemine nagu see toimus kriisiperioodil, muudab teatrite toimimise väga keeruliseks ning ohustab nende tegevuse järjepidevust.

Eesti kultuuri rahastamise tippjuhid võiksid järgmise kriisi ajal võtta omaks siinkohal uuritud kriisi perioodil mõnes Lääne-Euroopa riigis levinud platseebo-motiivi teatrite riigieelarvelises rahastamises. Selleks annab võimaluse asjaolu, et teatrite rahastamise vähendamine ei aita teatrite valdkonna väiksusest tingitult üldist eelarveauku märkimisväärses suurusjärgus kärpida, samas võib kultuur hoopis motiveerida raskeid aegu üle elama. Eesti-suguse väikeriigi puhul peaks kultuuri väärtustamine olema igal perioodil ettevaatavalt vajalik, hoides alal massiliselt välismaale elama asuva rahva sidemeid kodumaaga.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus. 4. detsember 2002. – RT I, 08.03.2012, 4.
- Brandon, James R. Encyclopedia Britannica veebiväljaanne. „Chinese Performing Arts. The 20th and 21th centuries.“
<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1497494/Chinese-performing-arts/283398/The-20th-and-21st-centuries> (12.05.2012).
- Compendium. Cultural Policies and Trends in Europe. Veebileht. „France“. 18.04.2008.
<http://www.culturalpolicies.net/web/france.php> (12.05.2012).
- Danziger, James N. *Understanding the Political World: An Introduction to Political Science*. London, New York: Longman, 1991.
- Eesti Kultuurkapitali seadus. 1. juuni 1994. – RT I 1994, 46, 772.
- Eesti Panga koduleht. „Euroopa Liidu poliitika“.
<http://www.eestipank.info/pub/et/EL/ELiit/Euroliit/poliitika.html> (11.05.2012).
- Eesti riigi kultuuripoliitika põhialuste heakskiitmine. 16. september 1998. – RT I 1998, 81, 1353.
- Eesti Teatri Agentuur. Eesti teatristatistika 2010.
- Eesti Vabariigi põhiseadus. 28. juuni 1992. – RT I, 27.04.2011, 2.
- Etendusasetuse seadus. 11. juuni 2003. – RT 2003, 51, 353.
- European Parliament. Uuring. „Financing the Arts and Culture in the European Union.“
- Gioia, Dana. „Preface: The Role of a Federal Arts Agency“, kogumikus *How the United States Fund the Arts*“ ed. Iyengar, Sunil, Washington: National Endowment for the Arts, 2007, lk v- viii.
- Hasartmängumaksu seadus. 22. aprill 2009. – RT I 2009, 24, 146.
- Hasartmängumaksu Nõukogu koduleht, a. „Nõukogust.“ <http://www.hmn.ee/> (05.03.2012).
- Hasartmängumaksu Nõukogu koduleht, b. „Hasartmängumaksu Nõukogust toetuse taotlemisest aruande esitamiseni.“ <http://www.hmn.ee/index.php?id=1065> (05.03.2012).
- Heywood, Andrew. *Politics*. Basingstoke, New York: Palgrave, 2007.

- Hillman-Chartrand, Harry; McCauhey, Claire, „Küünraprintsiip ja kunst: rahvusvaheline perspektiiv – minevik, olevik ja tulevik“, kogumikus „*Valik artikleid kultuuripoliitikast*“ ed. Birnkraut, Gesa; Kivilo, Anu, Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2008, lk 153–189.
- Kultuurikomisjoni istungi protokoll nr 24, 06.11.2007.
- Kultuuriministeeriumi arengukava 2011–2014. Kultuuriministeerium.
- Kultuuriministeeriumi koduleht. „Teatrinõuniku ametijuhend“.
<http://www.kul.ee/index.php?path=0x1x39x1613> (1.03.2012)
- Kultuuripoliitika arengusuundade koduleht. „Uuring „Eesti kultuuripoliitika põhimõisted ja suundumused.““ Kultuuriministeerium.
<http://www.kultuuripoliitika.ee/kultuur-2020/uuring-eesti-riigi-kultuuripoliitika-pohimoisted-ja-suundumused> (12.05.2012)
- Nygaard, Jon (2002) „Dead Man Walking!? The Institutionalized Theatre in Nordic Theatre Policy“, *Nordic Theatre Study*, Vol. 14, lk 11–23.
- Pick, John, „Edasijõudnud valitsuse motiivid“, kogumikus „*Valik artikleid kultuuripoliitikast*“ ed. Birnkraut, Gesa; Kivilo, Anu, Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2008, lk 9–23.
- Rahvusooperi seadus. 02. detsember 1997. – RT I 1997, 93, 1558.
- Riigieelarve seadus. 08. juuni 1999. – RT I, 28.12.2011, 15.
- Riigikogu kodu- ja töökorra seadus. 11. veebruar 2003. – RT I, 01.10.2011, 4.
- Riigikontroll 2010. „Kultuuriministeeriumi, Eesti Kultuurkapitali ja Hasartmängumaksu Nõukogu toetused kontsert- ja etendustegevusele“ (aruanne Riigikogule).
- Schuster, J. Mark D. „Valitsus kasutab erasektori rahasid: vastavusgrandid ja „uue“ raha probleem“, kogumikus „*Valik artikleid kultuuripoliitikast*“ ed. Birnkraut, Gesa; Kivilo, Anu, Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2008, lk 129–151.
- Vabariigi Valitsuse korralduse nr 209 lisa. Vabariigi Valitsuse tegevusprogramm aastateks 2011–2015, 5.05.2011.
https://www.riigiteataja.ee/akti/isa/3100/5201/1001/VVk_209_lisa1.pdf
 (14.05.2012)
- Volituse andmine Sihtasutuse Endla Teater asutamiseks. 26.01.2012. - RT III, 31.01.2012, 3.

Wyszomirski, Margaret J. „Raison d’etat, raisons des arts mõtteid avalike hüvede teemal“, kogumikus „Valik artikleid kultuuripoliitikast“ ed. Birnkraut, Gesa; Kivilo, Anu, Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2008, lk 75–107.
XII Riigikogu stenogramm. „7. Haridus ja kultuur 2012. aasta eelarves“, 14.09.2011.

Artiklid

Allik, Jaak. „Jaak Allik: Ministri sõda miraažiga?“ *Postimees*, 07.01.2008.
<http://wx.postimees.ee/070108/esileht/arvamus/304750.php> (11.05.2012).

Arujärv, Evi. „Evi Arujärv: Kultuurist ja ümberjagamisest.“ *Eesti Päevaleht*, 18.01.2008. <http://www.epl.ee/news/arvamus/evi-arujarv-kultuurist-ja-umberjagamisest.d?id=51115929> (12.05.2012).

Disainiöö, Eesti Draamateater, Eesti Pärimusmuusika Keskus, Eesti Teatriliit, Green Christmas Festival, Hard Rock Lager, Hea Uus Heli, Jazzkaar, Kultuurikatel, Kumu ÖÖ, Kuressaare Linnateater, Leigo Järvemuusika, Maailmaküla Festival, Naapurivisa Festival, Nargen Festival, Teater No99, Rabarock, Rakvere Teater, SA Eesti Teatri Festival, Schilling Festival/Rampade Org, Tallinna Linnateater, Vana Baskini Teater, VAT-teater, Von Krahli Teater „Kiri 101-le riigikogu liikmele.“ *Sirp*, 21.11.2008.
http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=7597:kiri-101-le-riigikogu-liikmele-&catid=3:teater&Itemid=2&issue=3229 (12.05.2012).

Holopainen, Matti A. „Avaliku sektori motiveerimine etenduskunstide toetamisel.“ *Sirp*, 14.01.2011.
http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=11841:avaliku-sektori-motiveerimine-etenduskunstide-toetamisel-&catid=3:teater&Itemid=2&issue=3328 (13.05.2012).

Juhtkiri. „Juhtkiri: kultuurikärped.“ *Postimees*, 04.06.2008.
<http://wx.postimees.ee/040608/esileht/arvamus/334904.php?juhtkiri-kultuurikarped> (12.05.2012).

Jänes, Laine. „Poliitiline valik kultuurieelarves.“ *Sirp*, 14.08.2009.
http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=9149:poliitiline-valik-kultuurieelarves-&catid=9:sotsiaalia&Itemid=13&issue=3262 (12.05.2012).

- Kaldoja, Kerttu. „Sepp: teatrijuhid toetavad ühtset käibemaksumäära Jänese ähvardusel.“ *Eesti Päevaleht*, 24.01.2008a. <http://www.epl.ee/news/kultuur/sepp-teatrijuhid-toetavad-uhetset-kaibemaksumaara-janese-ahvardusel.d?id=51116781> (12.05.2012).
- Kaldoja, Kerttu. „Teatrid toetavad piletite ühtset käibemaksumäära.“ *Eesti Päevaleht*, 24.01.2008b. <http://www.epl.ee/news/kultuur/teatrid-toetavad-piletite-uhetset-kaibemaksumaara.d?id=51116749> (12.05.2012).
- Kaldoja, Kerttu. „Paavo Nõgene: Evelyn Sepal on luulud.“ *Eesti Päevaleht*, 25.01.2008c. <http://www.epl.ee/news/kultuur/paavo-nogene-evelyn-sepal-on-luulud.d?id=51116866> (12.05.2012).
- Kaldoja, Kerttu. „Teatrid saavad käibemaksu muudatuse tõttu lisatoetust.“ *Eesti Päevaleht*, 29.12.2008d. <http://www.epl.ee/news/kultuur/teatrid-saavad-kaibemaksumuudatuse-tottu-lisatoetust.d?id=51153777> (11.05.2012).
- Kaljuvee, Ardo. „Juhtkiri: teatris algab draama.“ *Eesti Päevaleht*, 14.07.2009. <http://www.epl.ee/news/arvamus/juhtkiri-teatris-algab-draama.d?id=51173331> (12.05.2012).
- Kallas, Riina. „Teatripiletite hinnad kallinevad kuni veerandi võrra.“ *Eesti Päevaleht*, 11.11.2008. <http://www.epl.ee/news/eesti/teatripiletite-hinnad-kallinevad-kuni-veerandi-vorra.d?id=51148447> (12.05.2012).
- Kalmus, Kertu. „Saar: Jänes peab kärbeta eest võtma poliitilise vastutuse.“ *Eesti Päevaleht*, 14.07.2009. <http://www.epl.ee/news/eesti/saar-janes-peab-karbete-eest-votma-poliitilise-vastutuse.d?id=51173397> (12.05.2012).
- Karulin, Ott. „Avalik sektor ei tohiks olla efektiivseim kasumiteenija.“ *Sirp*, 08.12.2011. http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=13576:avalik-sektor-ei-tohiks-olla-efektiivseim- (12.05.2012).
- Kase, Kajar. „Ligi: meelelahutusärimehed omandavad kultuuri sildi all sadu miljoneid.“ *Postimees*, 02.12.2008. <http://www.postimees.ee/53798/ligi-meelelahutusarimehed-omandavad-kultuuri-sildi-all-sadu-miljoneid/> (12.05.2012).

- Kübar, Eva. „Väikseid teatreid ähvardab riigitoetusest ilmajäämine.“ *Postimees*, 04.06.2008a. <http://www.postimees.ee/040608/esileht/siseuudised/334913.php> (12.05.2012).
- Kübar, Eva. „Teatrid inimesi koondama ei hakka, pilet aga võib kallineda.“ *Postimees*, 03.09.2008b. <http://www.postimees.ee/30633/teatrid-inimesi-koondama-ei-hakka-pilet-aga-voib-kallineda/> (12.05.2012).
- Kübar, Eva. „Teatrid katavad vähenevaid toetusi piletihinna tõusuga.“ *Postimees*, 01.12.2008c. <http://www.postimees.ee/53339/teatrid-katavad-vahenevaid-toetusi-piletihinna-tousuga/> (11.05.2012).
- Kübar, Eva. „Kahanev rahakott seab ohtu teatrite ja muuseumite töö.“ *Postimees*, 06.02.2009a. <http://www.postimees.ee/78866/kahanev-rahakott-seab-ohtu-teatrite-ja-muuseumide-too/> (11.05.2012).
- Kübar, Eva. „Tiit Ojasoo: kunst ei päästa maailma, aga alla anda ka ei maksa.“ 12.03.2009b. <http://www.postimees.ee/93146/tiit-ojasoo-kunst-ei-paasta-maailma-aga-alla-anda-ka-ei-maksa/> (12.05.2012).
- Kübar, Eva. „Teatritrupid hakkavad kokku kuivama.“ *Postimees*, 11.06.2009c. <http://www.postimees.ee/130418/teatritrupid-hakkavad-kokku-kuivama/> (11.05.2012).
- Kübar, Eva. „Teatrid püüavad kuidagi lippu kõrgel hoida.“ *Postimees*, 27.08.2009d. <http://www.postimees.ee/156670/teatrid-puuavad-kuidagi-lippu-korgel-hoida/> (12.05.2012).
- Laasik, Andres. „Publik jookseb teatril torma vaese aja kiuste.“ *Eesti Päevaleht*, 24.11.2008. <http://www.epl.ee/news/kultuur/publik-jookseb-teatril-tormi-vaese-aja-kiuste.d?id=51149931> (12.05.2012).
- Leitmaa, Dannar. „Jänese mõru kärbe veab teatritegijate näod pikaks.“ *Eesti Päevaleht*, 14.07.2009. <http://www.epl.ee/news/eesti/janese-moru-karbe-veab-teatritegijate-naod-pikaks.d?id=51173338> (11.05.2012).
- Lokk, Tiina. „Tiina Lokk: populismi hind.“ *Tallinna Postimees*, 15.12.2009. <http://www.tallinnapostimees.ee/200958/tiina-lokk-populismi-hind/> (12.05.2012).

- Maasalu, Sandra. „Teatrid ähvardavad veel ühe kärpe korral uksi sulgema hakata.“ *Postimees*, 14.07.2009. <http://www.postimees.ee/141780/teatrid-ahvardavad-veel-uhe-karpe-korral-uksi-sulgema-hakata/> (12.05.2012).
- Mutt, Mihkel. „Mihkel Mutt: asi ei ole torukübaras.“ *Postimees*, 07.01.2008. <http://www.postimees.ee/070108/esileht/arvamus/304751.php> (12.05.2012).
- Niitra, Sirje. „Teatrid ja kontserdiorganisatsioonid saavad lisatoetust.“ *Postimees*, 29.12.2008. <http://www.postimees.ee/62891/teatrid-ja-kontsertorganisatsioonid-saavad-lisatoetust/> (12.05.2012).
- Nõmm, Külli. „Teatri- ja muusikavaldkonna rahajaotamise puntratants.“ *Sirp*, 05.02.2010, lk. 7.
- Rakvere Teatri töötajad. „Rakvere teater: Mida tähendab palagan kultuuris?“ *Virumaa Teataja*, 26.11.2008. <http://www.virumaateataja.ee/52019/rakvere-teater-mida-tahendab-palagan-kultuuris/> (11.05.2012).
- Ratt, Kadri. „Tiina Loka rahaasjad enam hullemaks minna ei saa.“ *Eesti Päevaleht*, 01.01.2009. <http://www.epl.ee/news/eesti/tiina-lokk-kultuuri-rahaasjad-enam-halvemaks-minna-ei-saa.d?id=51154069> (12.05.2012).
- Ratt, Kadri. „Ingo Normet: Ideoloogiasekretäride aeg peaks möödama olema.“ *Postimees*, 04.12.2010. <http://www.postimees.ee/352284/ingo-normet-ideoloogiasekretaride-aeg-peaks-moodas-olema/> (16.04.2012).
- Raudsepp, Ruudu. „Pealelend: Kristiina Reidolv.“ *Sirp*, 15.12.2011. http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=13646:pealelend-kristiina-reidolv&catid=3:teater&Itemid=2&issue=3373 (12.05.2012).
- Reidolv, Kristiina. „Avaliku sektori motiveerimine etenduskunstide toetamisel.“ *Sirp*, 14.01.2011, lk. 10–11.
- Rudi, Hanneli. „Teatrite säästuplaanid erinevad nagu öö ja päev.“ *Postimees*, 30.06.2009. <http://www.postimees.ee/136796/teatrite-saastuplaanid-erinevad-nagu-oo-ja-paev/> (12.05.2012).
- Siimer, Enn. „Kas kommerts suretab eesti teatri?“ *Sirp*, 13.02.2009, lk. 12-13.
- Simson, Priit. „Tiit Ojasoo: kunstniku roll on ärkvel püsida.“ *Eesti Päevaleht*, 18.07.2009. <http://www.epl.ee/news/arvamus/tiit-ojasoo-kunstniku-roll-on-arkvel-pusida.d?id=51173652> (11.05.2012).

- Sirp. „Kuidas teatritel läheb? Kas hiilgavalt, hästi, rahuldavalt või ollakse sent surmale võlgu?“ *Sirp*, 04.02.2010.
http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=10149:kuidas-teatritel-laeheb-kas-hiilgavalt-haesti-rahuldavalt-voi-ollakse-sent-surmale-volgu&catid=3:teater&Itemid=2&issue=3285 (11.05.2012).
- Šmutov, Martin. „NO99: teatri- ja kultuuripoliitika on muutunud kaootiliseks.“ *Postimees*, 05.12.2010. <http://www.postimees.ee/352421/no99-teatri-ja-kultuuripoliitika-on-muutunud-kaootiliseks/> (16.04.2012).
- Tarand, Kaarel. „Iga armuaeg saab ükskord läbi.“ *Sirp*, 20.03.2009a.
http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=8365:iga-armuaeg-saab-uekskord-laebi-&catid=9:sotsiaalia&Itemid=13&issue=3244 (12.05.2012).
- Tarand, Kaarel. „Pooliku jutu jätkuks.“ *Sirp*, 20.08.2009b.
http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=9194:pooliku-jutu-jaetkuks-&catid=9:sotsiaalia&Itemid=13&issue=3263 (12.05.2012).
- Tarand, Kaarel. „Väljavaade eelarveaugust.“ *Sirp*, 09.10.2009c.
http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=9507:valjavaade-eelarveaugust&catid=9:sotsiaalia&Itemid=13&issue=3270 (10.05.2012).
- Tarand, Kaarel. „(Riigieel)arvelt maha.“ *Eesti Päevaleht*, 03.03.2010.
<http://www.epl.ee/news/arvamus/riigieelarvelt-maha.d?id=51192725> (11.05.2012).
- Viiding, R. „Eesti Teatriliidu peakoosoleku otsus.“ *Sirp*, 25.11.2008.
http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=7613:eesti-teatriliidu-peakoosoleku-otsus&catid=9:sotsiaalia&Itemid=13&issue=3229 (16.04.2012).
- Vilgats, Ester. „Käibemaksu tõus räsib majandus- ja kultuuriasutusi.“ *Postimees*, 12.09.2008. <http://www.postimees.ee/32883/kaibemaksutous-rasib-majutus-ja-kultuuriasutusi/> (12.05.2012).
- Visnap, Margot. „Jürgen Ligi: Ma ei vaja selliseid küsitlusi ega kirju.“ *Sirp*, 21.11.2008a.
http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=7596:juer

gen-ligi-ma-ei-vaja-selliseid-kuesitlusi-ega-kirju-
&catid=3:teater&Itemid=2&issue=3229 (11.05.2012).

Visnap, Margot. „Poliitikutega pole dialoog võimalik.“ *Sirp*, 21.11.2008b.

http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=7598:poliitikutega-pole-dialoog-voimalik&catid=3:teater&Itemid=2&issue=3229
(12.05.2012).

Visnap, Margot. „Poliitikute mängud ja stabiilne teatriaasta.“ *Sirp*, 19.12.2008c.

http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=7912:poliitikute-maengud-ja-stabiilne-teatriaasta&catid=3:teater&Itemid=2&issue=3233
(12.05.2012).

Visnap, Margot. „Teater ei koonda, vaid loob uusi töökohti juurde.“ *Sirp*, 12.09.2008d.

http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=986:teater-ei-koonda-vaid-loob-uusi-t-kohti-juurde&catid=3:teater&Itemid=2&issue=3219
(12.05. 2012).

Visnap, Margot. „Ain Lutsepp: Ei ütleks, et kultuurirahva häält pole kuulda. Võib-olla lihtsalt ei osata kuulata, sest ka vaikimine on sõnum.“ *Sirp*, 12.01.2009.

http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=7940:ain-lutsepp-ei-uetleks-et-kultuurirahva-haealt-pole-kuulda-voib-olla-lihtsalt-ei-osata-kuulata-sest-ka-vaikimine-on-sonum&catid=3:teater&Itemid=2&issue=3234 (12.05.2012).

Visnap, Margot. „Näitekunsti sihtkapital: raha otse loojatele, vähem organisatsioonidele.“ *Sirp*, 15.01.2010, lk. 13.

Lisa 1. Eesti Teatriliidu avalik pöördumine 5. juunil 2008. Autori ümbertrükk.

Eesti Teatriliit

5. juuni 2008

15/1 nr 42

Eesti Teatriliidu avalik pöördumine

Eesti Vabariigi Peaminister Andrus Ansipi

Eesti Vabariigi Valitsuse

Eesti Vabariigi Riigikogu

ja

Eesti Kultuuriavalikkuse poole

Eesti Teatriliidu juhatus avaldab protesti kultuurivaldkonna riigieelarvest rahastamise drastilise vähendamise pärast.

Teatritele tähendab riigipoolne toetus eelkõige näitlejate, lavastajate, kunstnike, tantsijate, lauljate, orkestrantide, butafooride, lavatehnika spetsialistide jne. palku.

Riigi toetuse vähenemine viib kas koondamiseni, teatrite sulgemiseni või nende tegevuse kokkutõmbamiseni, mis otseselt ohustab teatrite tegevuse järjepidevust.

Toetudes peaminister Andrus Ansipi ajakirjanduses avaldatud väitele, et riigieelarve ei vähene, vaid ainult pidurdub selle kasv, on üllatav, et just kultuurivaldkonnas on planeeritud riigitoetuse nii suur vähendamine.

Kutsume Vabariigi Valitsust 2009. aasta riigieelarve eelnõu koostamisel pidama kinni varasematest kokkulepetest kultuuri-ja haridustöötajate palga alammäära tõstmiseks.

Eesti Teatriliidu juhatuse nimel

Rein Oja (allkiri)

esimees

SUBSIDIZING ESTONIAN THEATRES FROM STATE BUDGETS IN THE PERIOD OF ECONOMIC RECESSION IN 2009 AND 2010

Triinu Lukas

SUMMARY

The Governments program for years 2011–2015 provides the renewal of the Fundamentals of the Estonian cultural policy. Consequently there are shortcomings in the current theatre system, which need to be revised.

The problems come forth at the most difficult times. Reading articles from time of the biggest drop in state subsidizing of theatres in 2010, there is one circumstance, which comes forth – the opinion of the arbitrary operating officials and politicians who act in the field of subsidizing theatres from state budget. Therefore, at the present work, the author wishes to examine these accusations by close examination of the Estonian theatre system, highlighting the occurring problems forthcoming in the period of recession in 2009 and 2010 and offering solutions.

For the cause, the author uses mainly three different types of sources: the legal basis of the financing of theatres in the first chapter; theatre interest groups opinions in media, concerning the facts and problems about the recession of theatres subsidizing in the second chapter; theories of funding the culture and examples at the global context in the third chapter.

The study revealed following aspects of the financing of Estonian theatres during the crisis:

- 1) Theatres state subsidize is mostly based on the declarative level agreements, which makes possible the arbitrary action of officers and politicians, who are responsible for financing theatres from state budget. Theatre interest groups have no other grounds for challenging those decisions than to refer to the promises made, due to their incapability to refer to the violations of the law. The problem could be solved by strenghtening the legal framework of subsidizing

theatres from state budgets, which would ensure theatre interest group protection in the matter of unjust state subsidizing.

- 2) The AITA system, not fixed by the law, makes it possible for politicians and officials to create values arbitrary within AITA system. Therefore legitimization of the AITA system would help.
- 3) Estonia, with its culture financing system belongs among the Architect States, which are prevalent in Europe. The Architect state funds the fine arts through a Ministry of Culture. Which tends to support arts not by professional standards but rather the majority of people. In case of Estonia this is eased by the Cultural Endowment of Estonia, which role in subsidizing theatres could be increased.
- 4) The scarcity of the lobby among theatre interest group effaces their opinion on the legislative level of planning theatre subsidies. It would be useful to increase that matter.
- 5) The fact of marginalisation of culture and theatres was implemented by bigger recession in the case of subsidizing theatres from the state budget compared to other fields. The solution in that case would be strengthening the position of culture in the society. That would be promoted by the elections of keen ministers of culture in the head of the field of the culture.